Ніва
ШТОТЫДНЁВІК
ГОД I № 37 БЕЛАСТОК, 11 ЛІСТАПАДА 1956 г. Цана 60 гр.

Як асыпецца ліст залаты

Як асыпецца ліст залаты
Тады шмат іх табе набяру.
Сёння штосьці гамоняць яны,
Можа шэптам вітаюць зару?

Ну як мог-бы, скажы, іх зрываць?
Я-ж так шчыра кахаю красу.
Будуць ціха бяз стогну канаць,
Абтрасаючы слёзы-расу.

А як ліст свае дні аджывае
Крушным лётам спадзе на дарогу,
Тады выйду збіраць для цябе,
Захаваўшы ў сэрцы трывогу.

Светлажоўтых табе прынясу,
Будуць ціха лятаць бяз трывогі
І адно я цябе папрашу,
Ня кідай, няжывых іх пад ногі.

М. БАЗЫЛЮК
Гданьск

Беларусы над Одрай

Лёс раскінуў беларусаў па ўсёй Польшчы. Шмат іх жыве ў Вроцлаўскім ваяводстве. Тут у невялікім павятовым мястэчку Волаве іх найбольш, сюды пасля вайны прыбыла чатыры транспарты з Заходняй Беларусі, з даўніх паветаў: Пастаўскага, Маладзечанскага і Вілейскага. Якія-ж гэта беларусы, калі пакінулі свае родныя вёскі і пераехалі як палякі ў Польшчу, распачынаць новае жыццё на вызваленых землях Польшчы? Хто, ці што іх да гэтага прымусіла? Чаму наднарачанскія рыбакі перамяшаліся з кашубамі, а маладзечанскія мужыкі не горш «слёнзакаў» умеюць залаяцца «перона».

Адказаць на гэтае пытанне не так лёгка. Прычын было шмат: спаленыя немцамі вёскі, мешаныя беларуска-польскія сем'і, страх перад калектывізацыяй, псіхалогія натоўпу і г. д.

Гэта толькі так агульна, а думаю што да кожнага выпадку пераезду, ці эвакуацыі чалавека ці сям'і, трэба было-б падыйсці паасобна; аб кожным выпадку прыйшлося-б пісаць аповесці. Ці-ж гэта варта займацца гэтым? Думаю, што гэта нічога не дасць. Лепш будзе, калі займемся цяперашнім жыццём нашых людзей, а віну за гэта, што яны тут знайшліся, звалім на лёс, які ніколі не быў ласкавы для беларусаў.

Дзе гук цымбалаў.

Прыехаў я ў Волаў. Невялікі гэта горад, старадаўнасць тут б'е на кожным кроку, з вузкіх сцен дамоў, з вузкіх вакон і з вузкіх крутых вуліц. Хутка прайшоўшы з станцыі ў цэнтр горада, чую даходзячы аднекуль да маіх вушэй гук цымбалаў. Прыпыняюся якраз насупраць Дома культуры, слухаю і сваім вушам не веру. Упэўніўшыся, што гэта сапраўды цымбалы, іду проста ў Павятовы дом культуры. Там і пазнаёміўся з Францішкам Кадушкевічам — інструктарам і настаўнікам ігры на цымбалах.

У невялікім пакоіку якраз адбывалася рэпетыцыя аркестра. Дзевяць дзяўчат трымае на каленях самаробныя цымбалы, натхнёна б'е палачкамі па струнах, уважліва пазіраючы на свайго настаўніка, які на скрыпцы вядзе мелодыю якогасьці беларускага танца. Дзяўчаты зусім маладзенькія. Самая старшая, Чэслава Вільчынская мае 16 гадоў. На цымбалах грае ўжо чатыры гады.

— Як падабаецца гэты інструмент? — пытаю ў маладой цымбалісткі.

— Вельмі — адказвае Чэслава — і не толькі мне, на цымбалах грае больш дваццаці дзяўчат з нашай школы.

— Выступаеце толькі тут, у Волаве?

— Не, не толькі — закрычалі дзяўчаты і расказалі мне што часта бываюць з канцэртамі ў Вроцлаве, неаднаразова выступалі ўжо па радыё, што іх музычны гурток займае першае месца ў Вроцлаўскім ваяводстве, і што ў мінулым годзе на ўсепольскім конкурсе мастацкай самадзейнасці, які адбыўся ў Ольштыне, аркестру цымбалістаў з Волава прызнана другое месца. Ганарацца гэтым дасягненнем дзяўчаты, ганарыцца і павятовая ўлада. Клапоцяцца аб аркестр і яго арганізатары, і настаўнік Кадушкевіч. У гэтым яго поўная заслуга.

Кадушкевіч прыбыў у Волаў дзесяць гадоў таму назад з Заходняй Беларусі, дзе жыў ён у вёсцы Гагова, былога Пастаўскага павета. Яшчэ да вайны ён, просты самавук, здолеў сарганізаваць мастацкі гурток. У яго вёсцы апроч капелы цымбалістаў быў мешаны хор з трыццаці чалавек. І тады, ў 1937 годзе на ўсепольскім конкурсе ў Варшаве гэты гурток заняў III месца і лічыўся адным з лепшых на Віленшчыне. Кадушкевіч нягледзячы на нацыянальны прыгнёт, патрапіў выступіць з народнай беларускай творчасцю і хоць песняй падтрымліваць дух у народзе.

Калі пасля вайны пераехаў у Польшчу, адразу ўзяўся за мастацкую творчасць. Ля Волава знайшлося шмат перасяленцаў з Заходняй Беларусі. Усе яны сумавалі за роднай песняй, за гукамі цымбалаў і гармоніка, за вечарынкамі. Аказалі яны падтрымку мастаку. Знайшоў ён зразуменне і ў Аддзеле культуры ПРН.

Просты, спакойны народны музыкант закасаў рукавы і сам зрабіў больш трыццаці цымбалаў. Ахотнікаў да ігры падшукаў сярод моладзі. Ішлі яны ахвотна. Цяпер у Волаўскім ПДК аркестр цымбалістаў налічвае семнаццаць членаў. Прыклад Волава спадабаўся. Вось Кадушкевіч атрымлівае прапанову арганізаваць аркестр у недалёкім ад Волава фабрычным горадзе Бжэг-Дольны, на хімічным прадпрыемстве «Ракіта». Там Кадушкевіч вучыць і кіруе двума аркестрамі. І тыя сталіся вядомымі і карыстаюцца папулярнасцю.

Спадабаліся мне дасягненні Кадушкевіча. Мяне вельмі зацікавіла, у якіх умовах ён працуе. Гэта, што ён расказаў, выклікала ў мяне яшчэ большае захапленне гэтым простым, спакойным чалавекам, для якога самай вялікай радасцю ёсць ужо гэта, што ён чуе гук цымбалаў, што можа ён развіваць культурнае жыццё. Яшчэ ўзнікла ў мяне здзіўленне да так вялікай слепаты і бяздушнасці мясцовых, павятовых «культурнікаў». А вось факты:

Кадушкевіч лічыцца ў Павятовым доме культуры гадзінаплатным інструктарам, атрымлівае па 12 зл. за гадзіну працы. Можна падумаць, што аплата нядрэнная. Так, не была-бы дрэннай, калі б плацілі за ўсе гадзіны працы. На гэта не дазваляе інструкцыя, дык Кадушкевіч самавук, не закончыў кансерваторыі, яму можна плаціць толькі за агранічаны гадзіны працы і то не больш як за 24 гадз. у месяц. Атрымліваецца за месяц?... аж 288 зл.!? Але хто-ж лічыць гадзіны працы Кадушкевіча?

За кіраванне аркестрамі ў Бжэгу, плацяць у фабрыцы «Ракіта» 456 зл., а ў прыфабрычным тэхнікуме 146 зл. — разам за месяц цяжкай, настаўніцкай працы атрымлівае 881 зл. і... ні граша больш. Вось і жыві. За доктара плаціць трэба «па прыватнай» цане, аб водпуску няма і ўспаміну, да гэтай здабычы социялізма — народны артыст яшчэ не дарос.

Кадушкевіч сваімі рукамі зрабіў дзесяткі цымбалаў, на іх іграюць усе тры аркестры. Волаўскі ПДК не заплаціў за інструменты ані адной залатоўкі. Далі Кадушкевічу толькі старое піяніна, з якога не мае ён ніякай карысці. Але Кадушкевіч не скардзіцца, ён цэніць больш грошай радасць маладых дзяўчат, якія цешацца гэтым, што навучыліся іграць на цымбалах.

Плыве ў свет гук цымбалаў. Чуюцца ў ім нашыя народныя песні, чуюцца і песні слёнзкага люду. І да іх цымбалы аказаліся прыгоднымі. Сходзяцца людзі ў ПДК і слухаюць аркестра, ўспамінаюць родныя вёскі, і можа часам у душы праклінаюць лёс, які іх раскінуў па свеце.

У сям'і Цёплых.

Накіроўваюся цяпер да іншых людзей. Мая мэта — сям'я Цёплых, якая жыве на вуліцы Зялёнай Віктара Цёплага і яго жонку Анюту знаходжу ў памяшканні пры абедзе. Прабую і я гарачых бліноў з зерашчагай. Да абеду знайшлася і бутэлька віна. Як трапілі Цёплыя ў Волаў? Іх родную вёску, Чарняты ў Маладзечанскай вобласці, спалілі немцы падчас вайны. 26 сем'яў вывезлі тады ў Германію; некаторых расстралялі і толькі некалькі сем'ям удалося ўцячы ў лес і ў зямлянках пражыць у холадзе і голадзе вайну. Удалося гэта і Цёплым. Пасля вызвалення пераехалі ў Польшчу. Хата была спалена. Не мелі ні каня, ні каровы. Нельга было жыць у зусім пустой вёсцы. А чулі яны ад людзей, што «рэпатрыянты» у Польшчы даставалі дарма дамы, гаспадарчыя прылады і жывёлу. Вось такім чынам Цёплыя і апынуліся ў Волаве. Як ім цяпер жывецца? Віктар Цёплы працуе, як і да вайны, у лесе. Яго спецыяльнасць: карчаванне смольных пнёў у лесе. Аказваецца з расказа Цёплага, што на цэлае лясніцтва выконвае гэтую працу толькі ён адзін. Праца вельмі цяжкая.

Працяг на стар 4.

Ля станка пільна працуе Ванда Кучынская...

Прамова тав. У. Гамулкі на краёвым З'ездзе партыйнага актыву

(у скарачэнні)

VIII Пленум ЦК ПЗПР нашай партыі ў асноўных рысах вызначыў праграму перамен, якія павінны ахапіць усе галіны жыцця нашага народа. Змест прадвызначаных перамен у як найбольш агульным і шырокім разуменні — гэта дэмакратызацыя нашага жыцця ў духу асноўных прынцыпаў соцыялізма г. зн. у духу соцыяльнай справядлівасці і народаўладства.

Мэтай усіх праводзімых і прадвызначаных перамен з'яўляецца далейшае ўмацаванне падстаў народнай улады і соцыялістычнага грамадскага ладу, які пасля ліквідацыі супярэчных з яго істотай шматлікіх ухабаў, для рабочага класа і самых шырокіх слаёў насельніцтва ў горадзе і вёсцы з'яўляецца найлепшым соцыяльным ладам. Дэмакратызацыя нашага жыцця, дэмакратызацыя мэтай якой з'яўляецца ўмацаванне народнай улады шляхам шырокага і непасрэднага ўдзелу рабочага класа і мас працоўных у кіраванні соцыялістычнай дзяржавай, можа быць толькі тады правільна ажыццёўлена г. зн. згодна з найлепш зразумелымі інтарэсамі працоўных, толькі тады, калі дэмакратызацыяй будзе кіраваць партыя рабочага класа. А такой партыяй з'яўляемся мы. Партыяй рабочага класа ў Польшчы з'яўляецца Польская Аб'еднаная Рабочая партыя. Прынцып кіравання працэсам дэмакратызацыі партыяй рабочага класа ў радах якой аб'ядноўваюцца адначасова найбольш свядомыя сяляне і найбольш прагрэсіўная інтэлігенцыя з'яўляецца непарушным канонам. Парушэнне гэтага прынцыпу няўхільна прывядзе да скажэння дэмакратызацыі, да ажыўлення і актывізацыі рэакцыйных плыняў рэпрэзэнтаваных варожымі народнай уладзе капіталістычнымі элементамі. Усе кіраўнічыя цэнтры партыі і ўсе члены партыі павінны добра зразумець, што трэба каб не ў словах, а ў практыцы штодзённай працы ўзначальваць і кіраваць ажыццяўленнем праводзімых і прадвызначаных перамен у нашым жыцці, ажыццяўляннем соцыялістычнай дэмакратызацыі.

Каб партыя поўнасцю магла выканаць заданні пастаўленыя перад ёй новым перыядам, заданні якія вызначыў VIII Пленум, каб узняць сваю дзейнасць на ступень поўнапраўнага і фактычнага кіраўніцтва ў барацьбе за дэмакратызацыю нашага жыцця, павінна ў першу чаргу сама ў сваім унутраным жыцці зрабіць перамены, павінна пачаць дэмакратызацыю ад сябе г. зн. поўнасцю прымяніць у сваім жыцці прынцыпы дэмакратычнага цэнтралізма. У практычнай дзейнасці павінна ўжываць усё тое, што з'яўляецца згодным з ленінскімі формамі партыйнага жыцця. Гэта і з'яўляецца галоўным, чаго павінна прытрымлівацца партыя каб правільна кіраваць ажыццяўленнем дэмакратызацыі.

Істота пытання зводзіцца да таго, каб усе партыйныя ўлады, усе ўстановы і кіраўнічыя цэнтры партыі зверху ўніз былі выбіраныя дэмакратычным спосабам. Толькі тады будуць яны карыстацца поўным даверам у партыйных масах, што з'яўляецца неабходнай умовай у барацьбе за ўздым актыўнасці ўсёй партыі да ўзроўню задач, якія стаяць перад намі сучасны перыяд вялікіх перамен.

Ва ўсёй краіне пасля VIII Пленума шырока разлілася хваля персанальных змен у складзе кіраўніцтва на ўсіх ступенях партыйных арганізацый.

Праведзеныя змяненні і патрабаванне партыйных мас далейшых асабовых змен у розных партыйных уладах выплываюць з розных крыніц. Адныя з'яўляюцца здаровымі і з іх трэба чэрпаць. Іншыя зноў з'яўляюцца нездаровымі і іх трэба засыпаць. Са здаровых крыніц выплываюць змены ў партыйных уладах, у выніку чаго здымаецца з партыйных пасад людзей са старымі, акасцянелымі поглядамі і кансерватыўнымі імкненнямі, людзей, якія з'яўляюцца нячулымі на глыбока хвалюючыя рабочы клас і ўвесь народ, праблемы. Такія людзі непатрэбны ў партыйных установах, а іх удзел у партыйных органах у рэзультаце будзе толькі шкодным партыі.

Як няправільныя асабовыя змены якія адбываюцца ў кіраўнічых партыйных цэнтрах, трэба прызнаць тыя змены, якія датычаць людзей адданых рабочаму класу і здольных дзейна ажыццяўляць пастановы VIII Пленума. Прычыны гэтых змен знаходзяцца як і ў памылках, якія гэтыя таварышы зрабілі за мінулы перыяд, неаднаразова не па іх віне, бо з добрымі намерамі выконвалі толькі загады вышэйшых партыйных улад, як і таксама ў пэўнай дэзарыентацыі і разгубленасці, што адчувалася сярод шматлікіх членаў партыі і ў многіх партыйных цэнтрах у выніку ўзнікшай пасля VII Пленума сітуацыі і, ў час падрыхтоўкі і работ VIII Пленума ЦК нашай партыі.

У даўняй сістэме ўлады, у сістэме, якую коратка называем культам асобы, неаднаразова скажаліся самыя лепшыя людзі, скажалі іх умовы ў якіх працавалі. У тых умовах нават самыя лепшыя і самыя адважныя людзі не маглі гаварыць поўным голасам рабочага класа і народных мас. Сумняваюся, ці нават можна знайсці такіх дзеячоў і партыйных актывістаў працуючых на розных адказных пасадах, якіх сёння нельга было-б у чым-небудзь папракнуць пры ацэнцы іх папярэдняй дзейнасці.

Таму цалкам абгрунтаванай з'яўляецца крытыка з якой у сучасны момант шматлікія нашыя добрыя таварышы сустракаюцца з боку партыйных мас, рабочага класа і народа.

Уся партыя вымушана плаціць за памылкі мінулага, за так званую сталінскую сістэму.

Аднак з'яўляецца няслушным, хаця мо' часта і няўхільным, здыманне з партыйных пасад людзей толькі таму, што ў мінулым не здолелі выконваць свае абавязкі так, як гэта цяпер ад іх вымагаецца. Дзеячы і партыйныя актывісты не родзяцца на камені, трэба іх доўга выхоўваць. Добрая, свядомая кадра партыйных дзеячоў, гэта вялікі каштоўны скарб рабочага класа.

Цэнтральнае кіраўніцтва партыі будзе заўсёды абараняць добрасумленных працаўнікоў. Члены партыі маюць поўнае права выбіраць ва ўлады і партыйныя ўстановы такіх таварышаў, якія карыстаюцца найбольшым даверам, якія паводле іх думкі, будуць найлепш выконваць ускладзеныя на іх абавязкі. Адначасова кіраўніцтва партыі мае права і абавязак сказаць партыйным масам: падумайце добра пры кожнай змене на кіраўнічых пасадах вашых партыйных улад. Правільна ацэньвайце вартасць найбольш актыўнай партыйнай кадры, якая нягледзячы на памылкі і недахопы ў сваёй працы, з'яўляецца вашай кадрай і вашай эманацыяй. Змяняйце толькі ў адным напрамку: змяняйце людзей і партыйныя ўлады з горшых на лепшыя. Асобнай старонкай папрокаў высоўваных супроць некаторых таварышаў, папрок ў якія выклікалі дэзарыентацыю і разгубленасць сярод шматлікіх членаў партыі, з'яўляюцца справы спадарожнічаючыя зменам зробленым VII Пленумам і VIII Пленумам ЦК нашай партыі. Ёсць тут папрокі слушныя і не слушныя. Трэба іх толькі правільна падзяліць, каб члены партыі і партыйныя арганізацыі мелі ясны пагляд на сапраўдную сітуацыю.

Ва ўмовах, калі яшчэ панавалі рэшткі старой сістэмы, калі яўнасць партыйнага жыцця была празмерна абмежавана ў параўнанні з дзяржаўнымі інтарэсамі, калі свабодны абмен думкамі і спрэчкі адносна палітыкі партыі былі абмежаваны самым спосабам думання партыйнага актыву, у тых мінулых ужо ўмовах партыя не была належным чынам інфармавана аб гэтым, што дзеялася ў кіраўнічых цэнтрах партыі. У партыйным асяроддзі бытуюць звесткі, яшчэ па сённяшні дзень зусім не расшыфраваны, што ў кіраўніцтве партыі ўзніклі два палітычныя напрамкі, інакш, — дзве групіроўкі, з якіх адна была названа наталінскай групай, а другая — пулаўскай групай. У выніку гэтага паўстала разгубленасць і дэзарыентацыя ў партыйных радах. Да і пасля VIII Пленума пачалі паасобных людзей залічваць да той ці іншай групіроўкі. Так што і гэту справу таксама трэба высветліць.

Неабходнасць змены партыйнай палітыкі даспявала ў свядомасці цэнтральнага актыву, не без сумненняў, амаль сярод усіх членаў ЦК партыі, як і сярод выдатных партыйных актывістаў. Гэтая з'ява з'яўляецца зусім нармальнай і цалкам зразумелай. Я-б сказаў, цяжэй было-б растлумачыць гэта калі-б такіх сумненняў не было. Калі ўваходзяць у ігру такія справы, якія абмяркоўваліся на VIII Пленуме, не можа быць адразу аднадумнасці сярод усіх членаў партыі, а таксама сярод людзей якія галоўным чынам з'яўляюцца адказнымі за палітыку партыі.

Да чаго зводзілася прынцыповае разыходжанне ў поглядах кіраўніцтва партыі яшчэ да VIII Пленума?

На жаль, няма ніякіх палітычных дакументаў з таго перыяду, якімі можна было-б карыстацца дзеля таго, каб адказаць на тое пытанне.

Дзве палітычныя плыні, якія існавалі ў даўнейшым кіраўніцтве партыі і ў часткі партыйнага актыву, не выплывалі ўперш выразна на паверхню жыцця, толькі даўблі сабе падскурныя логвішчы. І вось на VIII Пленуме адна з гэтых плыней выявілася поўнасцю, а другая — толькі часткова.

Нашым заданнем з'яўляецца як найхутчэйшае ліквідаванне яе падскурнага напрамку. Разыходжанне ў поглядах якое існавала да VIII Пленума ў кіраўніцтве партыі — гэта зн. у Палітбюро і ў ЦК, зводзіцца ў дзве прынцыповыя праблемы:

Першая — гэта разуменне справы суверэнітэту Польшчы і другая — гэта разуменне зместу, які павінен знаходзіцца ва ўсім тым, што называем дэмакратызацыяй нашага жыцця ў межах соцыялістычнага ладу.

Некаторыя члены ЦК партыі адчувалі боязнь, каб дагавор аб нашых партыйных і дзяржаўных адносінах з КПЗР і Савецкім Саюзам устаноўлены паводле прынцыпаў успрынятых VIII Пленумам не выклікаў непажаданых вынікаў, не падвяргаючы сумненню неабходнасці некаторых змен абстайвалі яны за захаваннем папярэдне існуючага ладу. Вось гэта была галоўная лінія падзелу ў партыйным кіраўніцтве. Разыходжанне ў разуменні зместу дэмакратызацыі нашага жыцця не выявілася, нягледзячы на тое аднак існавала яно сярод кіраўніцтва партыі.

Незалежна ад гэтых прынцыповых парозненняў у поглядах, праяўляліся іншыя справы, якія прычыняліся да разладу ў партыйным кіраўніцтве.

Да такіх спраў належыць справа дабору людзей на кіраўнічыя становішчы, як у партыйным так дзяржаўным апаратах, якая разглядвалася з нацыянальнага пункту погляду. Некаторыя таварышы спрасцілі сабе гэтую справу, што можна было лічыць роўназначным антысемітызму. Апрача таго да VIII Пленума нямала таварышаў, незалежна ад таго, якое займалі становішча ў папярэдне закранутых праблемах мелі таксама розныя погляды на справу майго вяртання да актыўнага партыйнага жыцця.

У гэтым выпадку разыходзілася не толькі і не так аб маю асобу, колькі аб правільную ацэнку ўсіх тых падзеяў, якія ў мінулым акрэсліваліся як правы і нацыяналістычны ўхіл ад лініі партыі.

Ды вось бачым, што незалежна ад галоўнай лініі падзелу ў актыве партыйным і ў кіраўніцтве існавалі іншыя лініі падзелу, лініі такія, якія маглі злучаць адпаведных людзей падзеленых галоўнай лініяй падзелу. Гэта ясна, што такі лад шкодзіў дзейнасці кіраўніцтва партыі. Іменна гэта выклікала ў партыі дэзарыентацыю і ўсе яе вынікі.

Прыезд у Варшаву дэлегатаў прэзідыума КПСС у першым дню абрадаў КЦ нашай партыі, перамяшчэнне савецкага войска знаходзячагася на тэрыторыі заходняй Польшчы загаданае савецкім камандаваннем яшчэ больш паглыбілі гэтую дэзарыентацыю. У гэткай сітуацыі і атмасферы мусілі страціць галаву не толькі многія члены партыі, але таксама даволі вялікая частка галоўнага партыйнага актыву так званага правінцыянальнага актыву.

Я аб гэтым успамінаю дзеля таго, што ў апошнім часе чуецца вельмі многа крытычных заўваг аб так званай бяздзейнасці некаторых таварышаў, якую выявілі яны падчас абрадаў VIII Пленума. Некаторыя думаюць, што гэтая нерашучасць дыскваліфікуе іх, калі разыходзіцца аб займаныя становішчы як у працы так і ў партыйных інстанцыях. Калі гэтыя заўвагі можна прыняць як матываваныя, — то толькі адносна тых людзей, якія арыентаваліся ў сітуацыі і падзеях адбываючыхся падчас VIII Пленума, але не з'яўляюцца яны матываванымі адносна таварышаў, якія маючы нават самую лепшую волю не выказалі ў тым часе пажаданай ініцыятывы з прычыны няведання сітуацыі і вынікшай з гэтага дэзарыентацыі.

Разгледжванне справы даўнейшых ліній падзелу зараз, пасля VIII Пленума можа пакрыўдзіць нямала людзей.

З нашай партыйнай мовы трэба выкінуць і перакрэсліць такія назвы як: наталінская група, або пулаўская група. Членаў партыі і яе актывістаў нельга характарызаваць паводле іх мінулых поглядаў, але паводле такіх, якія ў іх ёсць у сучасны момант, паводле іх сённешняй працы: (бурлівыя апладысменты). Адзінай мерай для акраслення палітычнага аблічча паасобных таварышаў з'яўляюцца іх адносіны да пастаноў VIII Пленума, адносіны не «дэкларатыўныя», але фактычныя спраўджаныя ў практыцы іх штодзённай працы.

Партыя мусіць быць і будзе аднароднай з верху ўніз на базе ажыццяўлення пастаноў VIII Пленума *(бурлівыя апладысменты)*. Усялякія спробы падзелу кіраўніцтва партыі на старых і новых людзей з'яўляюцца і без рацыі і не матываванымі. Кіраўніцтва партыі з'яўляецца аднародным і стаіць на грунце пастаноў VIII. Пленума, а ўсе галасы, якія імкнуцца падзяліць яго трэба лічыць шкоднымі *(бурлівыя апладысменты)*.

Датагочасная праца і заданні партыйнага апарата былі характарызаваныя скажоным разуменнем кіраўнічай ролі партыі ў практыцы. Кіраўнічая роля партыі была ўтоесамлена з непасрэдным кіраўніцтвам, і «інгерэнцыяй» устаноў, асабліва партыйнага апарата, у штодзённую працу дзяржаўнага апарата і грамадскіх арганізацый.

Партыйныя ўстановы існавалі як своеасаблівая цэнтралізаваная «звышустанова». Асабліва праявілася гэта ў складзе партыйных б'юро, у якія выбіралася амаль выключна кіраўнікоў найважнейшых участкаў дзяржаўнага апарата і грамадскіх арганізацый, не як з устноў, напрыклад: старшынь ПРН, шэфаў УБ, камендантаў МО, старшынь ЗМП, прафсаюзаў і г. д. — незалежна ад іх асабістых і партыйных заслуг. Гэткі склад партыйных б'юро якія непасрэдна кіравалі і вырашалі аб жыцці цэлай правінцыі ў практыцы прыводзіў да ідэнтыфікавання партыі з апаратам народнай улады, а ў найлепшым выпадку дубляваў працу дзяржаўнага апарата, грамадскіх арганізацый і не ствараў умоў дзеля абмены думкамі, і для спрэчак вядучым партыйным дзеячам.

Правільная праца ўстаноў патрабуе такога складу выканаўчых органаў, каб ва ўлонні іх знайшліся таварышы неадлучныя ад народа, ведамыя і шанаваныя народам, незалежна ад таго кім з'яўляюцца па прафесіі, таварышы якія будуць працаваць пад наглядам і ад імя ўсяго выканаўчага органа. На гэтых заснаваннях зусім інакш будуць фарміравацца заданні партыйнага апарата, яго склад і структура.

Зменшаны колькасна партыйны апарат, які складаецца з дзеячаў карыстаючыхся аўтарытэтам і павažаннем сярод членаў партыі і беспартыйных патрэбны дзеля таго, каб выканаўчыя органы непасрэдна спалучыць з падставовай партарганізацыяй, членамі партыі і беспартыйнымі, дзеля палітычнай мабілізацыі іх. Апарат гэты неабходны да рэалізавання ў жыцці лініі партыі і адначасова перадавання выканаўчым органам настрояў, думак, ініцыятыў і жаданняў народных мас. Партыйны апарат не можа непасрэдна ўмешвацца ў працу дзяржаўнага грамадскага апарата, не можа як дагэтуль выступаць перад грамадскасцю як «абаронца з установы» кожнага распараджэння ведамства, цэнтральнага праўлення, ці дырэктара незалежна ад таго што аб іх думаюць партыйныя і беспартыйныя масы. Партыйны апарат павінен пераказваць думкі партыйным выканаўчым органам і дапамагаць партыйным арганізацыям правільна разумець настрой і гэтыя думкі.

Кіраўніцтва партыі на першым плане ў сваёй дзейнасці ставіць справу ўмацавання ў народзе значэння дружбы паміж Польшчай і Савецкім Саюзам. Новафармуляваныя падставы, на якіх жадаем апіраць добрыя сяброўскія адносіны з нашым усходнім суседам, а таксама братэрскія адносіны між нашай партыяй і КПСС знаходзяць поўнае разуменне ў кіраўнікоў партыі савецкай дзяржавы. Дзеля таго трэба яшчэ больш упарта супрацьставіцца дзейнасці падбухтоўшчыцкіх і правакатарскіх элементаў, выступаючых супраць польска - савецкай дружбы.

З палітычнымі праціўнікамі соцыялізма можна і трэба спрачацца, але свядомых ці нават несвядомых шкоднікаў, якія шкодзяць дзяржаве і польскаму народу, да якіх не трапляюць словы праўды — трэба бязлітасна праганяць. *(Бурлівыя апладысменты)*.

У гэтым цяжкім перыядзе, у якім мы цяпер жывем, найбольшай гарантыяй унутранага спакою з'яўляецца моцная, аднародная і актыўна дзейнічаючая нашая партыя. *(Бурлівыя апладысменты)*. Найважнейшым заданнем з усіх заданняў, якія стаяць перад намі з'яўляецца ўласнае ўмацаванне і актывізацыя паўтарамільённай партыі.

Усё гэта залежыць не толькі ад правільнай палітыкі кіраўніцтва партыі, перш за ўсё яно залежыць ад Вас — кіраўнікоў партарганізацый і ад тысячы правінцыянальных партыйных актывістаў.

Святым абавязкам польскіх працоўных, патрыятычнай польскай моладзі і цэлага свядомага грамадства з'яўляецца рашучае супрацьстаўленне ўсялякім неадказным і небяспечным выбрыкам. *(Апладысменты)*.

Для дабра Радзімы, спакою нашых дамоў не дапусцім да авантур і падбухтоўвання. Сур'ёзнасць сітуацыі патрабуе, каб мы рашуча паказалі сваё адзінства і спакой так, як гэта было ў кастрычніцкіх днях. У гэтым цяжкім перыядзе трэба нам гуртавацца навокал новага кіраўніцтва партыі і ўрада, падтрымаць смелую і разважлівую палітыку, яго дзейнасць для справы ўмацавання соцыялістычнай дэмакратыі і суверэнітэту Польшчы. *(Бурлівыя апладысменты)*.

Таварышы, кожнаму з нас трэба працаваць спакойна на сваім становішчы. Трэба як найлепш выконваць свае абавязкі перад усім народам і перад народнай дзяржавай. Гэта наш патрыятычны і соцыялістычны наказ сучаснага моманту. *(Бурлівыя і працяглыя апладысменты)*.

Беларускі фарфор

Адзін з старэйшых мастакоў рэспублікі па кераміцы Нікалай Міхалаі і малады мастак па ляпных аздобах Мінскага Фарфорава - фаянсавага завода Ігар Конюх, працуюць над беларускім арнаментам.

Скульптура паказвала постаць дзяўчыны з доўгімі косамі, сядзячую побач малахітавай шкатулкі. Зьленляная скульптура апіралася на матывах цудоўнай казкі уральскага пісьменніка П. Бажова «Малахітавая шкатулка».

Ігар Васільевіч Конюх прыдзірлівым позіркам агледзіў толькі што закончаную лепку, ды ізноў пачаў яе перарабляць. Як пахвальна не адзываліся-б таварышы аб яго працы, як пахвальна не цанілі б яе, скульптар адчувае творчаскае нездавальненне: папрацуй яшчэ, ты здольны лепш выканаць! І вось ён некалькі разоў вяртаецца да адной і тэй самай працы, пакуль пакладзе ўсё, што магчыма...

Ігар Конюх — скульптар мадэльшчык Мінскага фарфора фаянсавага завода. Прадпрыемства паўстала далёка на ўскраіне горада 85 лет таму назад. Быў гэта кафельны завод, які выпрацоўваў пліты для машчэння вуліц і кафелі печак. Завод быў саматужным.

Пры совецкай уладзе абліччa прадпрыемства зусім змянілася. Працу ручную заступілі машыны. Сваёй прадукцыяй завод забяспечваў шмат гарадоў Беларусі. Вырасла майстэрства працоўных. Пасля вайны ўзнікла пытанне аб наладжэнні на заводзе выпрацоўкі фарфора фаянсавых вырабаў.

Рэспубліка вядомая шклозаводамі ў Касцюкаве, Барысаве, пад Навагрудкам, у Осіпавіцкім раёне, у Гродна... Прадукцыя беларускіх шклозаводаў карыстаецца ўсесаюзнай славай. У рэспубліцы выпрацоўваюцца вельмі добрыя крышталовыя вырабы як: вазы, сервізы, кветачнікі. Раней у Беларусі фарфора - фаянсавае пасуды не выраблялася. Дзеля таго найбольш вопытных працаўнікоў кафельнага завода паслана ў самыя буйнейшыя і старэйшыя фарфора-фаянсавыя заводы СССР для абучэння. У тым-жа часе праводзілася карэнное пераабсталяванне завода.

Мінскі фарфора-фаянсавы завод даволі хутка прайшоў першы этап асваення і росту. Людзі пасланыя з Мінска на абучэнне ў Любненскі фаянсавы завод пад Масквой, вярнуліся абагачаны ведамі і вопытам.

Загадчыца лабараторыі завода С. Г. Петкевіч прыпамінае, што пачатковы выпуск фарфора - фаянсавых вырабаў наладжана ў лабараторыйных умовах. Нялёгка было. Потым пачалі ўстанаўлівацца абсталяванні. З'явіліся шаравыя мельніцы, фільтпрэс, пастаўлена круглы горн.

Мінскі завод фарфорава фаянсавых вырабаў. Злева жывапісец Аўгіня Зяцька і мастак Марыя Шайцова працуюць над статуэткамі на тэмы беларускага танца «Лявон і Лявоніха».

Сыравінай для фарфора з'яўляецца палявы шпат, кварцавы пясок і вогнетрывальная гліна. Усё гэта важыцца потым у адпаведных прапорцыях, загружаецца ў шаравы млын і амаль на цэлыя суткі, падвяргаецца апрацоўцы. Крамянёвыя шары, быццам гіганцкія зубы, молюць усю гэту масу. Потым тут у калатоўку дадаюць ваду. З часткі гэтай масы робіцца адліўка вырабаў, і ёй не трэба праходзіць праз фільтпрэс, а рэшту загружаецца ў фільтпрэс каб выціснуць вільгаць.

— Для фармоўкі і штампоўкі вырабаў, — кажа далей С. Г. Петкевіч — маса павінна быць менш вільготнай. Адліўку вырабаў робіцца ў гіпсавых формах, яны служаць быццам апокамі. Вырабы штампуецца на паасобных штампах. Ад штампоўшчыц патрабуецца вялікай астарожнасці і натрэніраванасці.

У гарнавой печцы фаянсы і фарфор мацнеюць. Паленне іх праводзіцца ў тэмпературы 1250—1280 градусаў. Фарфор і фаянс робіцца мацнейшым ад шкла.

Сартавальніцы сваім вопытным позіркам ацэньваюць якасць паленых у высокай тэмпературы вырабаў. З сартавальнага цэха, амаль гатовая пасуда ідзе ў жывапісны цэх, у якім падвяргаецца канчатковаму аздабленню і апошняй апрацоўцы. У жывапісным цэху працуюць мастакі. Ад смаку і густоўнасці гэтых людзей залежыць высокаякаснасць гатовых вырабаў.

Сартавальны і жывапісны цэхі — гэта своеасаблівыя музейныя куткі. На адной полцы побач сябе стаяць статуэткі «Лявон» і «Лявоніха», на другой «Малахітавая шкатулка», на трэцяй «Маленькая гаспадыня», далей «Стэпавы арол» і «Арляня», графін «Певень» і г. д. «Лявон» і «Лявоніха» паказаны ў самы мамент вясёлага народнага танца. Гэтыя статуэткі карыстаюцца вялікай папулярнасцю, яны экспаніруюцца ў беларускім дзяржаўным музеі ў Мінску і з'яўляюцца выдатным сувенірам.

У беларускім фарфоры ўвекавечаны Аляксандр Сувораў, Багдан Хмяльніцкі, Адам Міцкевіч... 120 найменняў выпускае завод. Тут і фарфоравыя галубы, клаун, і шматлікія іншыя прадметы. «Малахітавая шкатулка»—гэта адзін з найбольш удачных вырабаў прадпрыемства.

Зараз скульптар - мадэльшчык Ігар Конюх працуе над фармоўкай новай, арыгінальнай скульптурнай тэматычнай групы «Олені ля вадапоя». Гэта вельмі складаны скульптурны твор. У ім вельмі многа фігур і дзеля таго скульптар здымаючы мадэлі імкнецца захаваць дакладнасць арыгінала.

Мінскі фарфора - фаянсавы завод пашыраецца. Будуецца новы корпус. Разам з увядзеннем яго ў строй пачнецца выпуск чайных сервізаў.

Беларускі фарфор мае вялікі попыт у Совецкай краіне.

ЯФІМ САДОУСКІ

У музеі геpаічнай крэпасці

Над Заходнім Бугам, размешчана Брэсцкая крэпасць. Першы камень яе, як сведчыць мемарыяльная дошка, выяўленая пры нядаўніх раскопках, закладзен у чэрвені 1836 года. Важную ролю адыграла гэтая старая крэпасць у свой час. Але паступова яна страціла сваё значэнне і к пачатку Вялікай Айчыннай вайны стала звычайным месцам размяшчэння армейскіх часцей. І ўсё ж гарнізон крэпасці, выкарыстоўваючы старыя казематы, у чэрвені — ліпені 1941 года аказаў геpаічнае супраціўленне ў многа разоў пераўзыходзіўшым яго па колькасці і ўзбраенню нямецка - фашысцкім войскам. Аб мужнасці абаронцаў Брэсцкай крэпасці і расказваюць экспанаты музея, нядаўна адкрытага ў адным з будынкаў крэпасці.

За кароткі час у музеі пабывалі тысячы байцоў і афіцэраў Совецкай Арміі, рабочых, калгаснікаў, служачых. У ліпені гэтага года крэпасць наведалі яе абаронцы: Раіса Іванаўна Абакумава — былы ваенны фельчар 125 стралковага палка, Пётр Міхайлавіч Гаўрылаў — камандзір 44 стралковага палка, які ўзначальваў абарону Усходняга форта, Анатолій Аляксандравіч Вінаградаў — адзін з арганізатараў абароны Цэнтральнай крэпасці, Фёдар Філіпавіч Жураўлёў — былы баец 33 інжынернага палка, Аляксандр Іванавіч Махнач — камандзір узвода 455 стралковага палка, Пётр Сяргеевіч Клыпа — выхаванец музычнага ўзвода 333 стралковага палка, Самвел Міносевіч Матэвасян — сакратар комсамольскага бюро 84 стралковага палка. У кнізе наведвальнікаў музея яны напісалі:

«У гэтыя дні з болем у сэрцы мы ўспамінаем сваіх баявых таварышаў, якія загінулі ў цяжкія дні брэсцкай абароны».

Ушаноўваюць памяць геpаічных воінаў не толькі совецкія людзі, але і працоўныя зарубежных краін. У крэпасці былі экскурсанты з Польшчы, Чэхаславакіі, Германіі, Францыі, Італіі і многіх іншых дзяржаў.

Экскурсанты падоўгу аглядаюць месцы баёў, а затым накіроўваюцца ў залы музея. Тут яны бачаць зброю абаронцаў крэпасці, іх асабістыя рэчы, дакументы і пісьмы, знойдзеныя пры раскопках.

Вось група дэмабілізаваных воінаў з Совецкай Арміі спынілася каля партрэта лейтэнанта Аляксея Фёдаравіча Наганава, які геpаічна загінуў у баях з ворагам. Побач з партрэтам сфатаграфаван яго акрываўлены комсамольскі білет. Уважліва слухаюць дэмабілізаваныя воіны расказ экскурсавода аб подзвігах совецкага патрыёта.

Днямі ў Брэст прыбыў малодшы сержант 393 асобнага зенітнага артылерыйскага дывізіёна Радыён Ксенафонтавіч Семянюк, цяпер рабочы металургічнага камбіната ў г. Сталінску. У дзень, калі на крэпасць абрушыўся вогненны шквал ворага, камандзір загадаў яму захоўваць сцяг часці. Зняўшы з дрэўка шаўковае палотнішча, совецкі воін працяглы час хаваў сцяг у сябе на грудзях. З кожнай гадзінай таялі рады абаронцаў крэпасці, і малодшы сержант Р. Семянюк загарнуўшы палотнішча сцяга ў чахол, паклаў яго ў брызентавае вядро і закапаў у адным з казематаў Усходняга форта. У той-жа дзень фашыстам удалося ўварвацца ва ўмацаванне. Тады совецкія воіны, у тым ліку і малодшы сержант Семянюк, укрыліся ў падзямеллі цытадэлі і адтуль змагаліся з ворагам. 27 ліпеня тав. Семянюк разам з іншымі воінамі трапіў у палон. У студзені 1945 года яму ўдалося ўцячы з фашысцкага лагера.

З незвычайным хваляваннем Радыён Ксенафонтавіч Семянюк падышоў да месца, дзе схаваў сцяг — сімвал воінскага гонару. Неўзабаве ён быў у яго ў руках. На добра захаваўшымся чырвоным шаўковым палотнішчы залатымі літарамі напісана: «Пролетарыі ўсіх краін, еднайцеся! 393 асобны зенітны артылерыйскі дывізіён». Дарагая рэліквія перададзена на вечнае захоўванне ў музей.

Музей амаль кожны дзень папаўняецца новымі экспанатамі. Да 39-ай гадавіны Кастрычніка ён будзе значна расшыран. Адна з залаў прысвячаецца гісторыі крэпасці. Значна паўней будзе паказана таксама яе абарона. Спецыяльная зала прысвячаецца тэме «Совецкі народ ушаноўвае памяць загінуўшых воінаў». Будуць таксама адлюстраваны поспехі совецкіх людзей у пасляваенны перыяд.

Навуковыя работнікі музея ў гэтыя дні праводзяць вялікую работу па збору новых дакументаў. Яны ўстанавілі пастаянную перапіску з удзельнікамі абароны крэпсці, адшукваюць застаўшыхся ў жывых герояў. У розных кутках краіны ўжо выяўлена больш 70 абаронцаў крэпасці. Нядаўна ў адрас музея з горада Краснадара прыбыло пісьмо ад былога камандзіра ўзвода аднаго з палкоў тав. Коржа. Ён паведаміў, што ў будынку сталовай 44 стралковага палка схаваны баявыя сцягі яшчэ трох палкоў. На гэтым месцы арганізуюцца раскопкі. Навуковым работнікам музея аказваюць вялікую дапамогу сваякі загінуўшых абаронцаў крэпасці, мясцовае насельніцтва.

М. БАСЬКО.

БЕЛАРУСЫ НАД ОДРАЙ

(Працяг са стар. 1.)

— А як заробак?

Цёплы сказаў, што зусім дрэнны.

— Чаму-ж не пашукаеце лепшай працы, лягчэйшай для вашых 53 гадоў?.

— Вельмі-ж ужо да карчавання прывык — адказвае Цёплы — а другое — лясніцтва дазваляе накасіць мне карове травы. Тут цяжка з кормам.

Увесь даход з нашай «Красулі» — дабаўляе Анюта Цёплая — ідзе для сына. Ён вучыцца ў Вроцлаўскай Політэхніцы на інжынера - бу-

„Цымбалісты" — вучыць Францішак Кадушкевіч...

даўніка. Лічыцца лепшым вучням Політэхнікі і да таго з'яўляецца слаўным на ўсю Польшчу спартсменам, — вось гляньце. Цёплая выцягвае здымкі і артыкулы аб сваім сыне Ольгерду. З артыкулаў даведваюся, што Ольгерд Цёплы з'яўляецца «членам нарадовай кадры» у кіданні молатам. Да яго належыць рэкорд свету «юнёраў» (67,65 м.) у кіданні молатам вагі 5 кг., і адзін з лепшых вынікаў у Польшчы ў кіданні молатам нармальным — 7 кг.

— Давялося сыну пабываць ужо і заграніцай — хваліцца Анюта — на Венгрыі і ў ГДР на спартыўных спаборніцтвах.

Пагутарылі мы яшчэ аб гэтых справах. Урэшце я расказаў аб развіцці беларускага культурнага і грамадскага жыцця ў Польшчы, расказаў аб тым, што ўжо некалькі месяцаў выдаецца часопіс на беларускай мове «Ніва» Пытаю ў Цёплых, што яны аб гэтым думаюць. Запанаваўшую на хвіліну цішыню перарвала Анюта.

— А мо' і ў нас сарганізаваць аддзел таварыства, мо' яно дапамагло-б нам, вось хоцьбы дастаць стыпендыю для сына ці калі-небудзь сарганізаваць вечарынку. У нас-жа ёсць гэтакія магчымасці — беларусаў тут многа. Цёплая налічыла мне трыццаць беларускіх сем'яў, пражываючых па суседску. Сказала, што ў фабрыцы цацак у Волаве палавіна працаўнікоў — гэта беларусы.

— I зрабіце, каб у нашых кіёсках была ў продажы «Ніва» — мы яе яшчэ не бачылі.

Іду я ў фабрыку цацак. Фабрыка знаходзіцца на ўскраіне горада. У варотах трэба ўзяць пропуск.

У дырэкцыі фабрыкі прыймаюць мяне так. Напачатку адразу забаранілі рабіць здымкі. Майго «Феда» узяў пад апеку сам дырэктар.

— Колькі ў вас працаўнікоў?

— Таямніца!

Няўжо-ж здарылася памылка. Гэта фабрыка дзіцячых цацак ці фабрыка самалётаў?

—У вашай фабрыцы — кажу да баязлівага дырэктара — працуе шмат беларусаў?

Дырэктар паціснуў плячыма і цвёрда адказаў:

— У нас няма ніякіх беларусаў, вашыя даныя дрэнны!

— А людзі з Заходняй Беларусі ёсць? — па новаму запытаў я.

— Ёсць.

— Дык, будзьце добры, дазвольце мне пазнаёміцца з імі.

Дастаю праваднікафабрычнага майстра і пачынаем агляд завода. Тут я пераканаўся, чаму гэта дырэкцыя так захоўвала ўсе таямніцы, не дазволіла рабіць здымкі. Фабрыка старая, поўная смецця і пылу. Ужо на падставе назіранняў у першым аддзеле фабрыкі можна сказаць, што тут працуе больш жанчын чым мужчын. Ля станка пільна працуе Ванда Кучынская — здаровая, сільная жанчына. —

— Колькі вы тут зарабляеце — пытаю ў яе.

— Выцягваю да 1.500 зл. — адказвае Кучынская.

— Дзеці ёсць?

Кучынская аглянулася і як-бы ўздыхнуўшы сказала:

— Маю шасцёра. Найстаршы сын мае 12 год, наймалодшы — 5 месяцаў. — Ды і ваш муж напэўна таксама працуе.

Кучынская кіўнула галавой.

— Працуе — кажа — тут у фабрыцы, сторажам. Адны гутараць папольску, іншыя па-беларуску. Ва ўсёй фабрыцы сенсацыя: — беларускі журналіст у нас! «Ніва», вырваная мне з рук прапала дзесьці паміж новымі маімі знаёмымі. Прыходзяць да мяне дзяўчаты з сартавальні і просяць: — Напішыце ў «Ніве», што дырэкцыя наша не дбае аб нашых культурных патрэбах. Не маем ніколі вечарынкі, ні хто не арганізуе ў нас мастацкай самадзейнасці, не даюць машыны на экскурсію. Толькі планы, планы, а за планамі чалавека не бачаць. Няўжо-ж мы не заслужылі на гэта. Стараемся-ж — кажуць дзяўчаты, — каб нашы цацкі прызначаныя на экспарт у Галандыю былі як найлепш зроблены.

Паказваюць цудоўныя цацкі — трактары, аўтамашыны, танкі (ага, мо' гэта тут прычына таямніц). Не можна было ў іх дашукацца недахопу. Хоць і не прыкмеціў я на экспартнай прадукцыі знаку, што гэта польскі выраб. За многа тут таямніц! Няўжо-ж не трэба нам гэтым хваліцца, хаця гэта толькі цацкі.

Падыходзіць да мяне працаўніца Галавач.

— Ведаеце — кажа яна — мой сын Тадэуш дастаў нейк «Ніву» — Вельмі яму спадабаўся верш — «Наша родная зямля». Гэты нумар ён дзесьці згубіў. Прышліце калі ласка яму гэты нумар.

Ідзе гутарка з працаўнікамі фабрыкі аб Беларускім таварыстве. Людзі даюць прапанову, каб сарганізаваць Аддзел таварыства ў Волаве. I вось у гэты момант чую пытанне:

— А ці не будуць цяпер нашых беларускіх гурткоў праследваць гэтак як да вайны? Прышлося мне супакойваць людзей.

*

Апошнія перамены нялёгка разумеюцца народам. На прыкладзе сустрэч ў Волаве думаю, што прывязанасць нашага народа да роднай мо-

Ольгерд Цёплы, слаўны спартсмен у кіданні молатам...

вы, вялікая. Што 12 год маўклівасці не забіла любві ў яго сэрцы і хоць жывуць яны ў цяжкіх умовах, размаўляюць усё-ж такі па-свойму. І не толькі гэта. Тут у Волаве, і ў навакольных вёсках адбываюцца яшчэ вечарынкі, на якіх цымбалы і гармонік лічацца найбольш прыгоднымі да танца інструментамі. Тут, калі на людзей находзіць сум — яны спяваюць прывезеныя з усходу песні. I нават над Одраю адчуваюць сябе быццам былі над Нёманам ці Дзіснай.

Галоўнае Праўленне нашага Таварыства павінна ўзяць пад увагу справы беларусаў не толькі ў Беласточчыне. Беларусы над Одраю таксама чакаюць дапамогі і апекі. Яны таксама хочуць развіваць народнае культурнае жыццё.

К. БАЛІНСКІ.

Зашахаванае жыццё

Плуг мякка ўрэзаўся ў зямлю. Вузенькі загончык, у меру таго, як дзядзька Рыгор адкладаючы скіба на скібе, набліжаўся да сярэдзіны яго, набываў кшталты гарбатага дзеда.

I хоць дзядзька Рыгор з усіх сіл стараўся ліквідаваць гэткі горб на загоне, аднак нічога з гэтага не атрымлівалася. Горб застаўся гарбом быццам сімвал цяжкага жыцця — нядолі.

Ды і жыццё Рыгара Каліты нялёгкае. Падумаць ано, 10-ці гектаравая гаспадарка дзядзькі Рыгара, раскінута ў радыусе 6-ці кіламетраў на 48 маленечкіх ды вузенькіх кавалачках.

Паспрабуй апрацуй яе, так, як табе хочацца. Пасадзіш загончык бульбы, а побач на сваім загончыку сусед пасее жыта. Пасля жніва выпусціць жывёлу на пожню ды так стопча тваю бульбу, што зусім мала яе застанецца.

Або пасеяўшы збожжа захочаш яго падмацаваць мінеральнымі ўгнаеннямі. Аднак з гэтага нічога не атрымаецца, бо калі ты рассяваеш гэтыя ўгнаенні, то вецер быццам на злосць табе, знясе іх на суседаў загон.

Ці-ж у такіх абставінах можна спадзявацца добрых ураджаяў? Збірае чалавек скупенькія плады сваёй працы, ды праклінае лёс.

Настане гарачы час жніва, дык вядома, хацелася-б як найхутчэй убраць збожжа з поля. Вось у гэткіх працах многа дапамаглі-б сельскагаспадарчыя машыны, якіх штораз больш ёсць на палях нашай краіны. Добрыя гэта машыны, яны палягчаюць цяжкую працу селяніна. Аднак у такіх абставінах, калі зямля пасечана церазпалосіцай, няма ніякай магчымасці выкарыстаць іх, таму што калі-б селянін захацеў напрыклад касіць збожжа жняяркай, дык коні якія цягнулі-б яе якраз таптал-б па суседавым загончыку, на якім ён пасадзіў бульбу. Вось паспрабуй знайдзі такога добрага суседа, які-б дазволіў таптаць сваю бульбу. Яго са свечкай не знойдзеш. Вось таму збожжа сяляне жнуць пераважна гарбатым сярпочкам ды зямлю апрацоўваюць перадвяковым спосабам, так як іх дзяды і прадзяды. Аб павелічэнні ўраджаяў нават няма што думаць.

Наракае старэнькі Рыгор Каліта на цяжкае жыццё, наракаюць і другія сяляне з Шэршаняў, Машчоны Крулеўскай і іншых вёсак на Беласточчыне, у якіх так, як у Рыгара Каліты, зямля пасечана церазпалосіцай. Наракаюць тым больш, калі бачаць што ў вёсках дзе праведзена ліквідацыя церазпалосіцы сяляне атрымоўваюць шмат большыя ўраджаі, ды і жыццё іх лепшае, заможнейшае.

Вось напрыклад сваяк Рыгара Каліты, Марка Вірамевіч з суседняй вёскі Мацькавічы, дзе праведзена ліквідацыя церазпалосіцы, у сярэднім атрымоўвае 18 цэнтнераў збожжа з гектара. А Рыгор Каліта, ў якога зямля не горша Маркавай, ніколі не атрымаў больш 13 цэнтнераў з гектара. Аднак на сваёй гаспадарцы пасечанай на кавалачкі Рыгор напрацуецца многа больш чым Марка.

Пакуль што Рыгор Каліта, а таксама і другія сяляне грамады Баратынец Рускі не бачаць выйсця з гэтай цяжкай сітуацыі.

Пісанне заяў у прэзідыум Павятовай і Ваяводскай рады нарадовай з просьбай аб праведзенне ліквідацыі церазпалосіцы, не дало ніякага рэзультату. Прэзідыумы маўчаць быццам вады ў рот набраўшы і пакуль што «камасацыі» не хочуць праводзіць.

Некаторыя сяляне гавораць, што гэтым маўчаннем хочуць прымусіць арганізаваць сельгаскааператыў.

* * *

Жаль што ваяводскія ўлады зусім мала клапоцяцца аб тым, каб як найхутчэй ліквідаваць церазпалосіцу. Чаму-ж яе не можна ліквідаваць нават шляхам «камасацыі»? Яна-ж дае шмат большыя магчымасці для развіцця сельскай гаспадаркі, чым церазпалосіца. Вядома, адна толькі ліквідацыя церазпалосіцы таксама не можа забяспечыць далейшага развіцця сельскай гаспадаркі. Гэтыя магчымасці можа даць толькі калектывізацыя, якая дазволіць поўнасцю ўкараніць навейшую тэхніку ў апрацоўцы зямлі. Аднак усё-ж такі ліквідацыя церазпалосіцы дасць большую карысць у сельскагаспадарчай вытворчасці, ніж церазпалосіца.

Час старэнькай «шахаўніцы» даць мат.

ВАСІЛЬ БАРШЧЭУСКІ

Каб рады народовыя былі сапраўднымі гаспадарамі

Слова дэцэнтралізацыя набывае штораз шырэйшага значэння ў нашай краіне. Таму зараз галоўным пунктам зацікаўленасці працаўнікоў рад нарадовых з'яўляецца гэтая справа, якая мае нямалы ўплыў на дэмакратызацыю жыцця ў нашай краіне.

У гэтым напрамку ўжо шмат што зроблена, што нямала прычынілася да ліквідацыі шматлікіх праяў бюракратыі ў працы рад. Напрыклад дагэтуль гаспадаркай штатаў і фондамі заплат для працаўнікоў павятовых і ваяводскіх рад нарадовых загадвала Дзяржаўная камісія штатаў. Зараз ужо гэтымі справамі займаюцца адносныя рады. Аднак дзеля выразнага замацавання гэтых змен (ліквідацыя раздутых штатаў) перад радамі пастаўлена адну ўмову, а менавіта: яны не маюць права павялічваць цяперашняй колькасці штатаў.

Усе гэтыя пачынанні ў галіне дэцэнтралізацыі — вельмі патрэбныя аднак усё-ж такі мне здаецца, што дэцэнтралізацыя ў радах нарадовых вельмі-ж ужо павольна адбываецца

А вось паглядзім, што гавораць прыклады.

Вельмі набалелаю праблемай ў вёсцы, якая прычыняе нямала клапот сялянам, гэта справа падзелу зямлі. Вядома, маладыя людзі жэнячыся, хочуць закладаць свае гаспадаркі, таму падзел зямлі з'яўляецца неабходным. Здавалася-б — ці-ж гэта праблема? Ну бо і ў сапраўднасці, ці-ж цяжка падзяліць гаспадарку і перапісаць яе на бацьку і сына? Аднак у практыцы нялёгка гэта справа. Грамадская рада — гаспадар сваёй мясцовасці дагэтуль не мае права праводзіць такія падзелы. Яна толькі можа высунуць прапанову. А ці гаспадарку падзеляць ці не — аб гэтым вырашае павет. Павет, вядома як то павет. Тут не аднойчы знаходзіцца яшчэ нямала бюракратаў. Таму прапанова прэзідыума ГРН аб падзеле зямлі неаднойчы ляжыць гадамі ў павеце, а селянін фармальна не можа падзяліць зямлі. Ці гэта крыўдна для яго? Вядома што крыўдна таму, што ён аплачвае большыя падаткі і абавязаны дастаўляць шмат большыя дзяржаўныя пастаўкі ад тых, якія ён у сапраўднасці павінен дастаўляць.

Напрыклад Фёдар Каліта з Шэршаняў у грамадзе Баратынец Рускі, Семятыцкага павета, аддзяліў свайму зяцю Аляксандру Кавальчуку 3 гектары зямлі. Ужо мінула 9 год, як зяць аддзяліўся ад цесця, а Павятовая рада да гэтуль не можа перапісаць гэтых 3 гектары на Аляксандра Кавальчука.

Вядома, каб аб справах падзелу зямлі вырашала грамадская рада, тады наладжвалася-б гэта хутка і не было-б праблемы. Аднак нажаль дагэтуль грамадскія рады не могуць рашаць гэтыя «важныя» справы.

Або чаму-ж грамадскія рады не могуць вырашаць справы камунальнай гаспадаркі ў сваёй мясцовасці? Яны-ж найлепш ведаюць да чаго прыдасца той ці іншы будынак. Нажаль і гэтыя справы грамадскія рады не могуць вырашаць самі.

Напрыклад у Нараўцы, Гайнаўскі павет, пры вуліцы Міцкевіча ўжо некалькі год стаіць пустым вельмі прасторны, вялікі дом. Прэзідыум ГРН у Нараўцы выконваючы жаданне сялян Скупава, звярнулася да Аддзела камунальнай гаспадаркі ПРН у Гайнаўцы з прапановай, каб гэты будынак перавезці ў Скупава, з мэтай змясціць у ім школу. Аднак загадчык Аддзела камунальнай гаспадаркі ПРН, гр. Дацкевіч, дагэтуль не можа сам вырашыць гэтай праблемы. Некаторыя кажуць, што ён намераны звярнуцца ў ваяводства. Калі гэта зробіць — невядома. А будынак і ў далейшым стаіць пусты і нішчэе. Яшчэ праз нейкі час, ён можа зусім быць не прыдатным на школу. Чаму-ж у такіх справах не можа пастанаўляць грамадская рада?

Або, напрыклад фінансавыя справы, грамадскія рады ўпаўнаважаныя толькі да збірання падаткаў у сялян. Аднак пераліка на гэтыя падаткі робяцца ў павятовых радах, што прычыняецца да балагану і розных недарэчнасцей. Бываюць выпадкі, што селянін атрымоўвае наказ плаціць падатак у два разы большы ніж павінен быць.

Ды ці-ж толькі ў такіх? Ці-ж мала ёсць спраў у якіх не толькі могуць, але павінны пастанаўляць грамадскія рады?

Вось чаму, неаднойчы селяніну даводзіцца вельмі доўга чакаць на наладжанне той ці іншай справы.

Пастанову-ж у гэтых шматлікіх і розных справах пераважна выдаюць адпаведныя аддзелы павятовых, а то і ваяводскіх рад нарадовых.

Таму, канкрэтна кажучы, грамадскія рады нарадовыя замест таго, каб быць сапраўднымі органамі народнай улады ў вёсцы, пераўтварыліся ў нейкія марыянеткі, механічна выконваючыя загады «зверху» і прыпамінаючы сялянам аб тых ці іншых абавязках. Па большасці спраў яны не маюць магчымасці прымаць пастаноў..

Аб справах далейшай дэцэнтралізацыі ўлады ў нашай краіне зараз адбываюцца сярод шырокіх мас Беласточчыны вялікія і гарачыя спрэчкі, а асабліва сярод працаўнікоў рад нарадовых.

Мне здаецца, што правільным было-б сарганізаваць спецыяльную сесію ВРН дзеля шырокага і ўсебаковага абмеркавання спраў звязаных з дэцэнтралізацыяй у радах нарадовых.

Трэба з гэтым лічыцца, што рады нарадовыя хочуць быць сапраўднымі гаспадарамі ў сваіх мясцовасцях.

В. Б.

Мгр. М. КАНАПАЦКІ

50-годдзе з дня выхаду першага нумара „Нашай Нівы"

Уся беларуская грамадскасць у гэтым годзе адзначае знамянальную дату — 50-годдзе з дня выхаду ў Вільні першага нумара беларускай газеты «Наша Ніва». Гэта важная падзея ў гісторыі нашай журналістыкі цесна звязана з тымі грамадска-літаратурнымі працэсамі, якія адбываліся ва ўсёй Беларусі пад уплывам першай буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі 1905 — 1907 г. г.

Адгалоссі рэвалюцыйнай буры пачатку XX стагоддзя выклікалі бурны ўздым класавай самасвядомасці працоўных мас Беларусі. Беларускі народ побач з іншымі прыгнечанымі народамі Расіі заявіў аб сваіх правах на свабоду і роўнасць. У ходзе рэвалюцыі была заваёвана некаторая свабода друку, у краіне пачалі ствараіца культурна - асветніцкія саюзы, выдавецкія таварыствы, пачаўся рух за арганізацыю нацыянальных школ.

З глыбінных нетраў беларускага народа выйшлі людзі, якія сваімі творамі, поўнымі абурэння і пратэсту, пачалі выкрываць грабежніцкі характар памешчыкаў і капіталістаў няволі ў самадзяржаўна - прыгонніцкай Расіі.

Рэвалюцыя 1905 — 1907 гг., якую Максім Горкі справядліва назваў *«актам вялікага культурнага значэння»*, аказала свой асвяжаючы ўплыў на ўсё духоўнае жыццё нашага народа. Янка Купала, ацэньваючы значэнне першай рускай рэвалюцыі для беларускага народа, пісаў у 1913 годзе: *«Калі ў помны 1905 год зрабілася завіруха, калі ў Расіі, у кожнага чалавека стала будзіцца душа да новага жыцця, да новага шчасця, — то і ў беларуса будзіцца стала пачуццё свайго «я», стала лунаць доўга дрэмлючая думка, што і мы людзі».*

Беларускі працоўны народ з велізарнай жыццёвай энергіяй прыступіў да будаўніцтва сваёй маладой дэмакратычнай культуры. У 1905 г. ствараецца беларускі поўпрафесійны народны тэатр пад кіраўніцтвам Ігната Буйніцкага, у 1906 г. у Пецярбургу распачынае дзейнасць беларускае кніжнае выдавецтва пад назваю «Загляне сонца і ў наша аконца», а ў Вільні паяўляюцца першыя беларускія газеты. 1 верасня выйшаў першы нумар «Нашай долі», літаратурным кіраўніком якой была Цётка. Аднак, амаль кожны нумар газеты падвяргаўся канфіскацыі і ў снежні трэба было спыніць яе выдаванне. Усяго выйшла 6 нумароў.

10 лістапада ўбачыла свет наступная беларуская газета «Наша Ніва», якая вакол сябе згуртавала маладую беларускую інтэлігенцыю. Характар яе вызначаўся барацьбой двух культур у беларускай нацыянальнай культуры пачатку XX ст., якая йшла пад знакам барацьбы дэмакратычнай і соцыялістычнай культуры супроць культуры буржуазна - нацыяналістычнай. Левае крыло газеты ўзначальвалася Купалай і Коласам. У гэту рэвалюцыйна - дэмакратычную плынь уваходзілі Бядуля, Багдановіч і Цётка. У той-жа час браты Луцкевічы, Ластоўскі і іншыя складалі правае крыло газеты. «Наша ніва» з'яўлялася фактычна органам беларускіх буржуазных нацыяналістаў, якія напалоханыя рэвалюцыйным выступленнем працоўных, скажалі тагочасную рэвалюцыйную рэчаіснасць, праводзілі ідэю гармоніі нацыянальных інтарэсаў, выступалі супроць рэвалюцыйнай тактыкі змянення грамадства. Да ліку гэтых людзей належалі А. Гарун, К. Каганец, Ш. Ядвігін, А. Пшчолка, А. Ельскі.

Супроць рэакцыйнага крыла «Нашай Нівы» пачалі на яе-ж старонках выступаць рэвалюцыйна - дэмакратычныя пісьменнікі. Яны не мелі іншай трыбуны, з якой можна было-б гаварыць з народам на роднай мове, бо іншага перыядычнага беларускага органа ў той час не было. Якуб Колас, Янка Купала і Цётка ў проціўлегласць да буржуазна - нацыяналістычных пісьменнікаў і публіцыстаў, выкрывалі эксплуататарскую сутнасць існуючага грамадска - палітычнага ладу і заклікалі народныя масы да непакорлівасці, да рэвалюцыйнай актыўнасці.

«Наша Ніва» з першых дзён свайго існавання пачала здабываць вялікую колькасць карэспандэнтаў, асабліва сярод сялянства, якія не пакідалі яе на працягу ўсяго яе 9-гадовага існавання.

р. 27844

Год 1. Вильна 17/30 листопада (ноября) 1906 г. № 2.

Наша Нива

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА З РЫСУНКАМИ

ВЫХОДЗИЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ рускими и польскими литэрами.

Адрэс рэдакціи и администраціи: Вильня, Большая Погулянка д. № 17. Цэна асобнаго нумэру 5 кап.

Мазолістая, заскаруплая ад цяжкай працы, рука селяніна, выводзячы часам няроўныя літары, шчыра пісала аб дрэнным жыцці сялянскай беднаты, аб усім тым, ад чаго балела і надрывалася грамадскае сэрца. І чым больш царскі ўрад прыгнятаў вольную, грамадскую думку, тым больш ляцелі з усіх бакоў карэспандэнцыі, поўныя нянавісці да гэтага ўціску. Часам па цэнзурных умовах многія з гэтых карэспандэнцый зусім не з'яўляліся на старонках газеты. Бывала і так, што паасобныя нумары «Нашай Нівы» падвяргаліся канфіскацыі. Па маючымся аўтэнтычным дакументам такая канфіскацыя мела месца ў 1907 і 1915 гг. У 1907 г. былі канфіскаваны Віленскім цэнзурным кіраўніцтвам 8,9 і 12 нумары, а ў 1915 г. 2 нумар газеты.

Селькоры «Нашай Нівы» цесна звязаныя з працоўнымі масамі беларускай вёскі, былі выказнікамі рэвалюцыйна-дэмакратычнай ідэалогіі. Адным з самых актыўных селькораў і супрацоўнікаў газеты быў Цішка Гартны. Ён асабліва спыняўся на соцыяльна - эканамічных пытаннях вёскі, выразна бачачы класавыя супярэчнасці паміж беднымі і багатымі. Ц. Гартны ў сваіх успамінах цікава апісвае першую сустрэчу з рэдакцыяй «Нашай Нівы. Гэтыя ўспаміны маюць для нас дакументальную вартасць, таму што дазваляюць уявіць умовы, у якіх знаходзілася ў той час рэдакцыя беларускай газеты. У ўспамінах Гартнага між іншым, чытаем:

«Рэдакцыя знаходзілася на Віленскай вуліцы 21 і прайсці да яе было нятрудна. Пасля двух запытанняў у сустрэчных праходжых мы (Ц. Гартны прыехаў у Вільню разам са сваім таварышам Жухавіцкім — заўвага М. К.) хутка апынуліся перад вузенькімі дзвярыма і вакном пры іх, над якімі вісела шыльда, якая сведчыць аб прысутнасці тут рэдакцыі і адміністрацыі «Нашай Нівы». Думаць ня трэ было доўга — мы ўвайшлі ў цеснае і цёмнае памяшканне рэдакцыі. Гэта памяшканне, нягледзячы на сваю маласць дзялілася на тры пакойчыкі: пярэдні, у якім стаяў доўгі стол для канторскіх патрэбаў і экспэдыцыйных, справа ад уваходу — нейкі заслончык і пару крэсел, а ў левым кутку — крывы і паламаны дыван. Прадаўгаватым куфэркам, налева, мясцілася драбнюткая, як павярнуцца двум чалавекам, за двумя маленькімі сталамі, каморка рэдакцыі. Яна была адгароджана ні то тоненькімі дошкамі, ні то фанэрай, шклянымі ўверсе. На заднім плане, за зялёнай тоўстай заслона, стаяў столік рэдактара «Нашай Нівы» А. Уласава, на сцянах віселі абразы, старая зброя і іншыя старажытныя рэчы, сабраныя Я. Луцкевічам і складаўшымі яго музей. Тут-жа ад столі спускалася на тоўстых вяроўках прыладжаная А. Уласавым качалка для гімнастыкі. Ад усяго гэтага вяла беднасцю і непрытульнасцю».

Нягледзячы на жорсткія ўмовы царскай цэнзуры, на вельмі цяжкія ўмовы працы ў рэдакцыі, «Наша Ніва» з кожным годам расла і развівалася, здабываючы сабе ўсё большую папулярнасць таксама і за рубяжамі краіны. Вялікі пролетарскі пісьменнік М. Горкі, які ўважліва сачыў за развіццём маладой дэмакратычнай беларускай літаратуры, яшчэ ў 1911 г. у рускім часопісе «Современный мир», у артыкуле «О писателях-самоучках», дзе пісаў аб значэнні песні Купалы «А хто там ідзе?», успамянуў аб «Нашай Ніве», якую лічыў вельмі цікавай газетай. Ён пісаў: *«Я звяртаю ўвагу скептыкаў на маладую літаратуру беларусаў — самага забітага народа ў Расіі, — на працу людзей, якія згрупаваліся вакол газеты «Наша Ніва». Дазволю сабе прывесці песню, выданую нядаўна «Нашай Нівай», словы напісаныя беларускім паэтам Янкам Купалам. Каб усвядоміць сабе глыбокі сэнс гэтай песні, якая, мабыць у свой час зробіцца гімнам беларусаў, — чытачу варта было-б паглядзець «Нашу Ніву» — яна многа цікавага скажа яму».*

У 1910 г. у 43 нумары газеты знаходзім адказ яе рэдакцыі на ліст Горкага, які прасіў прыслаць яму матэрыялы аб беларускай музыцы, а таксама прысылаць беларускія выданні і «Нашу Ніву». Горкі ў той час знаходзіўся на Капры (Італія).

(Працяг на стар. 6.)

БАЛЕСЛАЎ МАНКЕВІЧ

Гутаркі аб мове

(Гутарка 3)*

Азнаёміўшыся на папярэдняй гутарцы з беларускай фанетыкай, цяпер мы пачнем разглядаць галоўныя правілы нашай арфаграфіі, гэта значыць, як трэба правільна пісаць па-беларуску.

КАЛІ ТРЭБА ПІСАЦЬ *е, ё*, А КАЛІ *я?*

Бадай найбольшай цяжкасцяй у беларускай мове з'яўляецца правільнае напісанне галосных *е* і *я*. Тут адбываюцца розныя змены ў залежнасці ад таго, дзе ў слове бывае націск.

Е пішацца толькі пад націскам. Есць два выключэнні, а іменна, словы іншамоўнага паходжання: *радыё, трыё.*

У першым складзе перад націскам галосныя *е, ё* пераходзяць у *я*, напрыклад: *вецер — вятры, зелень — зялёны, лёд — лядок, вёз — вязу.* Выключэннем з'яўляюцца словы: *дзевяты, дзевятка, дзесяты, дзесятка, дзесятак, еднацца* і словы вытвораныя ад яго (*еднанне, аб'еднанне, аб'еднаны, аб'ядноўваць* і інш.).

У іншых складах асновы, як перад націскам, так і пасля націску пішацца *е: земляны, веснавы, нерухомы, восень, возера, зелень.*

Карэннное *я* захоўваецца незалежна ад націску: *свята — святкаванне, язык — языкаваты, цяжар — цяжкаваты.*

У словах *не* і *без*, калі яны пішуцца асобна, заўсёды захоўваецца *е: не пойдзе, без страху.*

Калі *не* і *без* пішуцца злітна, тады яны становяцца часткаю асновы і падпарадкоўваюцца агульнаму правілу пераходу *е* ў *я: няпраўда, бяспечны, нешырокі, беззаганны.*

У словах іншамоўнага паходжання *е* не падлягае змяненню, яно пішацца нязменна: *калектыў, герой, бетон, перыяд, тэлефон, сезон* і г. д.

Выключэнне складаюць словы, якія даўно ўвайшлі ў беларускую мову і пішуцца праз *я: дзяжурства, каляндар.*

Правапіс *е* і *я* ў канчатках слоў будзем разглядаць тады, калі ў нас будзе гутарка аб змене канчаткаў у словах.

КАЛІ ТРЭБА ПІСАЦЬ *О, Э?*

Галосныя *о, э,* выразна гучаць пад націскам. Не пад націскам *о, э,* пераходзяць у *а,* напрыклад: *год — гады, воды — вада, цэны — цана, голас — галасы.*

Такі пераход *о, э* ў *а* называецца *аканнем.*

Аднак гэтаму правілу не падлягаюць на пісьме многія словы.

Ненаціскное *о, э* пішацца ў наступных інтэрнацыянальна - рэвалюцыйных словах: *рэволюцыя, пролетарый, совет, большэвік, соцыялізм, комуна, комуніст, комунізм, комсамол, піонер,* і ў вытворных ад іх.

Так выглядаюць гэтыя словы на пісьме, але ў вымаўленні яны гучаць у беларускай мове такім чынам: рэвалюцыя, пралетарый, савет, бальшавік, сацыялізм, камуна, камуніст, камунізм, камсамол, піянер.

Пачатковае ненаціскное *о* захоўваецца ў імёнах, прозвішчах і геаграфічных назвах, узятых з іншых моў: *Одэса, Орол, Ока, Онегін.*

Ненаціскное *о* пішацца на канцы нязменных слоў і геаграфічных назваў, напрыклад: *дынамо, бруто, нето, Сарэнто, Барнео.*

Праз *о* пішацца слова *поў,* якое з'яўляецца часткай многіх складаных слоў: *поўгода, поўднёвы, поўночны, поўтраця* і г. д. Выключэнне: *паўтара.*

У складаных словах іншамоўнага паходжання ненаціскное *о* часта захоўваецца. Гэта мы бачым на прыкладзе вядомых нам слоў: *кілограм, кілометр* (вымаўленне: *кілаграм, кіламетр*).

У словах іншамоўнага паходжання *э* ў *а* не пераходзіць: *дэлегат, тэлефон, дэпутат, тэлеграма.*

Аднак-жа ў даўно запазычаных словах *э* пераходзіць у *а,* напрыклад: *сакратар, літара, літаратура, адрас, інтарэс, далікатны, характар* і інш.

Ненаціскное *э* захоўваецца ў слове *крэмлёўскі.*

У словах *інжынер* і *канцылярыя* пішацца *ы.*

У некаторых словах склады *-ро-, -ло-,* калі яны становяцца не пад націскам, пераходзяць у *-ры-, -лы-,* напрыклад: *гром — грымець — грымоты, глотка — глытаць — праглынуць, дровы — дрывотня, кроў — крывавы.*

КАЛІ ТРЭБА ПІСАЦЬ *у,* А КАЛІ *ў?*

Напісанне *у* або *ў* наогул можна добра адрозніць на слых, але і тут неабходна ведаць правілы, якім падлягае напісанне гэтых гукаў.

У (складовае) пішацца ў пачатку сказа, пасля знакаў прыпынку і пасля зычных, напрыклад:

У хаце было відна. Народная ўлада — улада працоўных. Укінуў у скрынку. Стань у першы рад.

У пішацца ў пачатку ўласных імён: *на Украіне, рака Урал, ва Ульянаўску.*

У пішацца таксама ў словах іншамоўнага паходжання пасля галосных, калі яно ўтварае склад: *каля урны, каля універсітэта, прэзідыум, кансіліум, пауза, радыус.*

(Працяг у наступным нумары)

* *(Пачатак ў 35 нумары).*

50-годдзе з дня выхаду першага нумара „Нашай Нівы"

(Працяг са стар. 5).

У гэтым-жа самым годзе ў рэдакцыю газеты, пісала незадоўга перад сваёй смерцю, польская пісьменніца Марыя Канапніцкая, якая прасіла прыслаць ёй матэрыялы аб жыцці беларусаў, *«...бо цікавілася імі і сумавала над тым. што народ наш такі цёмны, такі бяздольны».* (Глядзі: «Наша Ніва» 1910 № 40. Артыкул — некралог прысвечаны Марыі Канапніцкай»).

У 1912 годзе, у сакавіцкім нумары польскага часопіса «Свят Славяньскі» у артыкуле «Маладая Беларусь», аб «Нашай Ніве» пісаў польскі літаратурны крытык В. Вэгнеровіч, які назваў беларускую газету адзіным органам адраджэнскага руху ў Беларусі. Ён асабліва падкрэсліваў цяжкія абставіны, у якіх у той час знаходзілася газета. Вэгнеровіч пішучы аб цяжкасцях, з якімі сустракалася «Наша Ніва», меў на ўвазе царскую рэакцыю ў 1912 годзе. Польскі крытык падкрэсліваў яе жорсткасць у адносінах да беларускага народа.

Адносіны двух вялікіх прагрэсіўных пісьменнікаў рускай і польскай літаратуры Максіма Горкага і Марыі Канапніцкай да беларускага народа, а таксама голас Вэгнеровіча аказалі вялікую маральную дапамогу ў справе адраджэння яго дэмакратычнай культуры. Маючы такіх саюзнікаў, рэвалюцыйна - дэмакратычныя пісьменнікі смялей выступалі супроць сваіх ідэалагічных ворагаў, якія выкарыстоўваючы «Нашу Ніву», імкнуліся адцягнуць іх увагу ад тагочаснай рэвалюцыйнай рэчаіснасці, ад праўдзівага адлюстравання гаротнага жыцця працоўных мас краіны.

У 1913 годзе ў «Нашай Ніве» разгарнулася паleміка па эстэтычных пытаннях — аб адносінах беларускай літаратуры да сучаснай ёй рэчаіснасці. Былі закрануты важныя пытанні аб прызначэнні паэзіі, аб яе змесце, аб рэалізме і народнасці ў літаратуры. На старонках беларускай газеты ў гэтых спрэчках сутыкнуліся пісьменнікі - дэмакраты з буржуазнымі нацыяналістамі. За разыходжаннямі па асноўных пытаннях прызначэння літаратуры, выявіліся супярэчнасці класавых пазіцый правага і левага крыла газеты. Правае крыло, якое фактычна ўзначальвала газету, імкнулася манапалізаваць яе публіцыстычны аддзел, штурхнуць беларускую літаратуру на шлях безідэйнасці, на шлях абыякавых адносін да карэнных, хвалюючых пытанняў жыцця народа. Нацыяналістычны крытык В. Ластоўскі быў прадстаўніком гэтых поглядаў. Гэта ён у 1913 годзе ў артыкуле «Сплочвайце доўг», змешчаным у 26 і 27 нумарах «Нашай Нівы», дакараў пісьменнікаў - дэмакратаў за тое, што яны ўзнімалі сацыяльную тэму, што вельмі скардзіліся на становішча беднаты, забываючы аб прыгожасці беларускай прыроды, якой захапляюцца нават іншаземцы. Такім чынам, правадыр беларускіх буржуазных нацыяналістаў, якому не падабаліся поўныя грамадзянскага суму журботныя песні Купалы і Коласа, прапаведваў абыякавасць да жыцця народа, больш таго, быў прыхільнікам прымірэння з самадзяржаўнай рэакцыяй. З адказам Ластоўскаму выступіў Я. Купала, які ў артыкуле «Чаму плача песня наша?», змешчаным у гэтым-жа самым годзе ў 30 нумары «Нашай Нівы», сфармаваў свой погляд на прызначэнне сапраўднай літаратуры. Купала ў словах поўных шчырага гневу і абурэння, пытаўся: «Вот гэтыя паэты ўсасаўшы з малаком абнядоленых і абняволеных матак усё гора жыцця Беларусі дэмакратычнай, — ці-ж маглі ў першых сваіх словах толькі апяваць харасТво сваёй бацькаўшчыны, не заглянуўшы спачатку на рэальны побыт яе сыноў?» Купала прыходзіць да вываду, што сапраўдны грамадзянскі паэт павінен быць актыўным удзельнікам пераўтварэння сацыяльнай рэчаіснасці, змагаром за праўдзівую рэалістычную літаратуру, якая-б стаяла на варце інтарэсаў народа. Гэта спрэчка на старонках «Нашай Нівы» мела вялікае значэнне для развіцця нашай літаратуры. Яна дапамагала ёй у пошуках новых дарог, новых ідэй, якія-б спрыялі народу ў яго барацьбе супроць сацыяльнага і нацыянальнага прыгнечання.

На працягу свайго 9-гадовага існавання «Наша Ніва» змяшчала многія творы сучасных ёй беларускіх пісьменнікаў. З многімі прасякнутымі рэвалюцыйнымі імкненнямі, дакастрычніцкімі творамі Купалы і Коласа беларускі чытач пазнаёміўся ўжо ў першых нумарах газеты. Так, у 1907 годзе былі змешчаны: «Бунт», «Плытнікі», «Горкая доля» — Коласа, «Касцу», «З песень беззямельнага», «Нашто» — Купалы. У асобных нумарах газеты можна было знайсці вершы Цёткі: «З новым годам», «Вясковым кабетам», «Скора прыдзе вясна» і іншыя. Тут змяшчалі свае творы К. Буйла, А. Журба, М. Багдановіч. «Наша Ніва» у кожным нумары змяшчала паведамленні палітычнага характару з Расіі і з усяго свету, сельскагаспадарчыя парады для сялян, звесткі аб жыцці беларусаў у краіне і за межамі, шматлікія карэспандэнцыі.

Некаторыя нумары былі прысвечаны розным гадавінам і юбілейным датам. Чытач часта сустракаў на старонках «Нашай Нівы» артыкулы на літаратурныя, культурныя і гаспадарчыя тэмы. Газета мела аддзел жартаў. Нямала месца прысвяціла «Наша Ніва» польскім справам. У асобных нумарах знаходзім артыкулы, у якіх адчуваецца глыбокая сімпатыя для культурных дасягненняў брацкага польскага народа.

У шматлікіх нумарах газета друкавала пераклады твораў выдатных польскіх пісьменнікаў: А. Міцкевіча, Ю. Славацкага, Э. Ожэшко, М. Канапніцкай і іншых, а таксама артыкулы аб беларуска - польскіх культурных сувязях у мінулым. У 1909 годзе ўвесь свет адзначаў тры вялікія гадавіны — сто год з дня смерці К. Дарвіна, Ю Славацкага і Ф. Шапена. У гэтым-жа годзе, у 13 і 14 нумарах газеты быў змешчан артыкул пад загалоўкам «Тры гадаўшчыны». У ім давалася вельмі прыхільная ацэнка творчай дзейнасці польскага паэта Юлія Славацкага, які як адзначыў аўтар артыкула, у «Ангелім» і «Кардыяне» апяваў мукі свайго прыгнечанага народа. У творах Славацкага аўтар адчувае заклік да лепшай долі. Фрыдэрыка Шапена называе ён славай польскага народа і падкрэслівае яго вялікую таленавітасць. У наступным годзе (у 20 нумары газеты) надрукавана некралог, прысвечаны Элізы Ожэшко (Э. Ожэшко памёрла 6.5.1910 г.). У ім адзначаецца, што большая колькасць яе твораў непарыўна звязана з беларускай глебай. У іх польская пісьменніца прысвяціла нямала месца жыццю заганага беларускага мужыка. У канцы артыкула чытаем: *«За мілацсь да нашай роднай зямліцы, за тое, што ў мужыку-беларусе Ожэшкова бачыла чалавека і як чалавека шанавала яго, няхай гэта зямліца ёй лёгкай будзе!».*

У 40 нумары маем артыкул-некралог аб М. Канапніцкай, аб якім мы ўжо ўспаміналі. Пасля яго, змешчаны Купалаўскі пераклад верша Канапніцкай «Пара». У наступным нумары надрукаваны вельмі прыгожы верш Купалы «Памяці Марыі Канапніцкай», у якім адчуваецца глыбокая любоў яго аўтара да польскай дэмакратычнай пісьменніцы. У сувязі з 25 гадавінай смерці Вінцука Дуніна - Марцінкевіча ў 48 нумары газеты маем вельмі цікавы артыкул прысвечаны яго памяці. У ім аўтар падае звесткі аб адносінах Дуніна - Марцінкевіча да польскага пісьменніка Сыракомлі і кампазітара Манюшкі, з якім ён сябраваў.

Апошнія гады перад вайной тэхнічнае рэдактарства «Нашай Нівы» ўзяў на сябе Я. Купала, а сакратаром быў З. Бядуля. Апошні нумар газеты выйшаў 7 жніўня 1915 года. Да Вільні набліжаўся фронт першай імперыялістычнай вайны. У 1920—21 г. г. была зроблена спроба ўзнавіць газету, але тагочасныя ўмовы ваеннай цэнзуры перашкодзілі гэтай спробе.

Сёння, калі глядзім на «Нашу Ніву» з перспектывы 50 гадоў, калі перагортваем яе пажоўклыя старонкі, трудна не падумаць з вялікай удзячнасцю аб тых яе супрацоўніках, якія ў тыя змрочныя часы пракладалі шлях дэмакратычнай беларускай думцы. Дзевяць гадоў існавання газеты — гэта дзевяць гадоў таго перыяду, у якім рос і мужнеў беларускі працоўны люд, у якім вырашаліся лёсы яго гісторыі. Таму смела можам сказаць, што часткай гэтай гісторыі з'яўляецца «Наша Ніва», неад'емнай часткай жыцця беларускага народа, яго працы і рэвалюцыйнай барацьбы.

Мгр. М. КАНАПАЦКІ

17 лістапада — міжнародны дзень студэнта

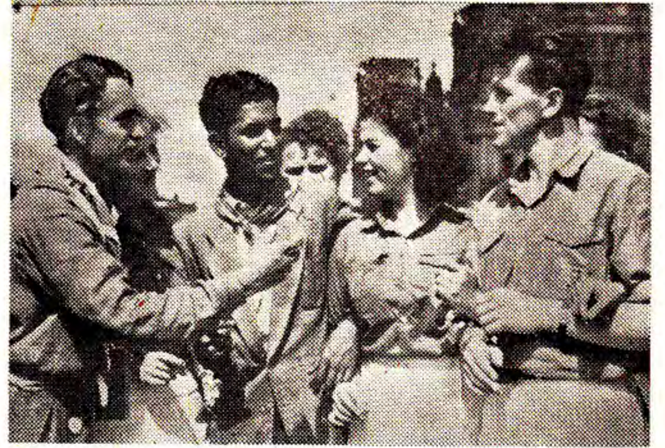

На здымку: Дэлегацыі польскай, нямецкай, чэхаславацкай і албанскай моладзі на Плошчы Маркса ў Берліне ў часе III Сусветнага З'езда маладых барацьбітоў за мір. Фото — ЦАФ.

А. ОМІЛЯНОВІЧ

ПАРТЫЗАНЫ

Час паволі заціраe ў памяці і прысыпвае пылам забыцця падзеі, якія мелі месца 12—13 год таму назад. Часамі аднак у доўгія, асеннія ці зімовыя вечары збіраюцца ля цёплай печы старыя партызаны і тады распачынаюцца апавяданні аб пераж ытай вайне.

Колькі-ж гэта геройскіх подзвігаў пераплятаецца ў іх апавяданнях. Гэта-ж нядаўныя гісторыі. Слухаючы гэтых расказаў чуецца пошум Белавежскай пушчы, перад вачыма паўстаюць партызанскія зямлянкі і абозы, партызаны, якія скрадваючыся ўзрывалі вайсковыя транспарты. У такія хвіліны чалавек не дыхае і толькі слухае і слухае, стараючыся нічога не прапусціць.

Хадзем, дарагі чытач, у Дубіны, Гайнаўскага павета, да былых партызанаў атрада імя Дзяржынскага.

Пазнаёмцеся з імі: АЛЯКСАНДР ЮРЧУК — былы камандзір атрада; РЫГОР САЕВІЧ з Навасадаў — былы шэф штаба атрада; СЦЯПАН КОЙЛА, ГАННА КОЙЛА, ЯНОЎСКІ з Пераходаў — партызаны атрада.

Прысядзем ля цёплай печы і паслухаем іх апавяданняў.

Аляксандр Юрчук паволі закурыў і пачаў расказваць:

Быў 22 чэрвень 1941 год — нядзеля. Ледзь-ледзь займаўся золак на небе. За пушчай разлівалася чырвань узыходзячага сонца. У гэтую прыгожую, урачыстую раніцу ад захаду пачуліся нейкія гукі. Пачаткова яны былі глухімі, невыразнымі быццам-бы надыходзіла бура, потым яны рабіліся ўсё мацнейшымі, магутнейшымі, пачалі набліжацца. Людзі выганяючыя на пашу каровы затрымоўваліся здзіўленыя. Прыслоньвалі рукамі вочы, ды са спалохам узіраліся на захад.

Грукат адчуваўся і зверху і знізу — з зямлі. Недзе далёка загучала артылерыя.

На чыстым небе паявіліся перш маленькія, чорныя, ледзь прыкметныя пункты самалётаў, потым узрасталі ў вачах, ляцелі ключамі, памалу, грозна, злавесна, гінулі на гарызонце за пушчай, але зараз паяўляліся новыя эскадры, ключы... Людзям здавалася, што гэта нейкая саранча ўзраілася недзе і выляцела ўгару закрываючы спакойнае неба.

Мясцамі на гарызонце пад самае неба ўскалочваліся стаўбы дыму і агню. А потым, адна па другой наступалі падзеі. Дарогі запоўніліся ўцякачамі. Нельга было разабрацца. Усюды было поўна войска і насельніцтва, адна мітусня, перапужанасць і блытаніна. Фашысты заўзята бамбардзіравалі масты, жалезнадарожныя станцыі, гарды і вёскі.

Бязладна адступала Чырвоная Армія. Неўзабаве Немцы занялі Гайнаўку і навакольныя вёскі Праз Дубіны і Новасады праехалася галоўная паходная браняносная застава. Людзі са спалохам узіраліся на бурых фашыстаў. Па рэйках непадалёку Новасадаў ехала ў бок Нарві нямецкая дрызіна, а полем у тым часе трох байцоў, з адной толькі вінтоўкай, прабіраліся ў пушчу. Нястрымаўся адзін з іх, стаў на калена, узяў на прыцэл гітлераўца сядзячага на дрызіне. Пачуўся стрэл, фашыст кульнуўся ў паветры і рынуў ілбом на рэйкі...

Байцы пайшлі ў пушчу. Гітлераўцы падцягнулі гарматы аж пад самыя Новасады і пачалі закідваць снарадамі вёску. Загарэліся хаты. Палі першыя ахвяры. Фашысты набралі заложнікаў. У вёсцы паставілі нямецкі гарнізон. У лясных нетрах пушчы збіралася ўсё больш і больш разбіткаў з Чырвонай Арміі. — Прайшло некалькі дзён — працягваў расказ Юрчука Сцяпан Койла. Людзі пачалі ачухвацца.

І вось асцярожна пачалі мы сустракацца з сабой.

Вырашылі мы склікаць патаемна сход і абмеркаваць першыя заснаванні нашай арганізацыі. У які дзень гэта было — не магу зараз успомніць, памятаю толькі, што быў ужо канец чэрвеня 1941 года. Вечарам маючы на ўвазе тое, каб ніхто не ўбачыў і ні сцяміў у чым справа, мы пачалі прабірацца ў сушню Барыса Яканюка. Прыйшлі: Юрчук, Верамюк, Міхальчук, прыйшлі і іншыя нашы супольнікі. Уважліва, па цёмку прыселі ўсе ў кучку і пачалі гутарыць аб падзеях, вайне.

(Працяг будзе)

Беларускі Тэатр працуе

Ужо распачаў сваю працу Беларускі Тэатр у Беластоку. Рэжысёрам тэатра з'яўляецца гр. Антон Кавальчук — стары ТБШ-вец выдатны член Беларускага Тэатра ТБШ.

На першым сходзе Тэатра, вырашана на пачатак драматычнай дзейнасці ўзяць для апрацоўкі жартоўную п'есу Чужыніна — «Пярэстая Красуля».

Паралельна з ёю будзе падрыхтоўвацца членамі Тэатра і другая п'еса «Міхалка» — перапрацоўка з польскага Далецкіх.

З нецярплівасцю чакаем на першыя публічныя выступленні Беларускага Тэатра ў Беластоку.

(вл)

У канцы кастрычніка г. г. на Беласточчыне выйшаў новы часопіс пад рэгіянальным загалоўкам «Падляша».

Гэты штомесячнік прызначаны пераважна для чытачоў з вёскі. Ён з'яўляецца часопісам Ваяводскага камітэта нацыянальнага фронта ў Беластоку.

Першы нумар гэтага часопіса прыцягвае ўвагу чытача вялікім на ўсю першую старонку, прыгожым, каляровым здымкам. Здымак гэты прадстаўляе тыповы краявід Беласточчыны.

Часопіс багата ілюстраваны. На старонках змяшчае ён цікавыя, неаднойчы вострыя рэпартажы і артыкулы аб праблематыцы Беластоцкай вёскі. На асаблівую ўвагу заслугоўвае артыкул Марка Якубоўскага пад загалоўкам «Больш правамоцтваў». У артыкуле аўтар парушае справу дэцэнтралізацыі ў радах нарадовых і дамагаецца шырэйшых чым дагэтуль правамоцтваў для Грамадскіх рад нарадовых, якія павінны быць сапраўднымі гаспадарамі ў сваіх мясцовасцях.

На 7 старонцы штомесячніка змяшчаецца рэпартаж Балеслава Арлоўскага пад загалоўкам «Ілья Васільевіч віншуе...» у якім аўтар апісвае свае ўражанні з пабыўкі ў БССР, а асабліва ў калгасе «Комінтэрн» на Магілёўшчыне.

Часопіс змясціў таксама цікавае апавяданне Крысціны Семятыцкай пад загалоўкам «Чартоўскі папер»... у якім аўтарка апісвае аб сумным жыцці старэнькіх вясковых людзей.

У часопісе займаюць шмат месца інфармацыі аб міжнародных падзеях і папулярна-навуковыя звесткі. На апошняй старонцы штомесячніка змяшчаецца гумар і... Янку Кукалька — папешнага, рысавальнага героя, які сам запэўнівае, што будзе пагрозай для бюракратаў, прыслужнікаў, хуліганаў і ўсялякіх прахвостаў.

Цана штомесячніка ўсяго 50 грошы. Купіць яго можна ў кожным кіёску «Руху»

(вб)

Звено

Апошнім часам, пасля доўгага перапынку, выйшаў супольны 2 і 3 нумар часопіса «Звено» — органу Рускага культурна - асветнага таварыства ў Польшчы.

У гэтым нумары знаходзім між іншым, артыкул галоўнага рэдактара «Нівы», тав. Валкавыцкага «Як працуе наша «Ніва», а таксама артыкул аб Беларускім Таварыстве — старшыні БГ-КТ тав. Давідзюка. Аб Украінскім Таварыстве ў Польшчы замешчан артыкул старшыні УГ-КТ — тав. Макуха.

(вл)

Нашы карэспандэнты і чытачы пішуць

ПІСЬМО Ў РЭДАКЦЫЮ

Дарагая рэдакцыя „Нівы"

Вёска Кнышэвічы і вёска Слоя маюць супольную 7 класную школу, якая знаходзіцца ў Кнышэвічах. Некалькі класаў вучыцца ў дзяржаўным доме, рэшта па сялянскіх хатах.

Паміж Кнышэвічамі і Слояй размешчан школьны пляц аб паверхні каля 2 гектараў.

Ужо даўно вёска Слоя і Кнышэвічы разам склалі заяву да адпаведных улад, каб на гэтым пляцы пабудаваць школу, аднак дагэтуль мы нічога не ведаем.

Дзяцей у школьным узросце маем каля 120, так што вучыцца па цэлай вёсцы цяжка і дзецям, і настаўнікам.

Для пабудовы школы на нашым пляцы ўмовы спрыяюць. Да цагельні толькі 2 кіламетры, а гравій на месцы.

Просім рэдакцыю зацікавіцца нашай справай».

УЛАДЗІМІР ЯКІМЕЦ
Сакольскі павет.

Ад рэдакцыі

Рэдакцыя «Нівы» звяртаецца з просьбай да Ваяводскага Аддзела асветы ў Беластоку, прыняць пад увагу вышэй падання спрыяльныя ўмовы і патрэбу пабудовы школы, і па меры магчымасцей запланаваць гэтую пабудову на 1957 год.

Не сумняваемся, што сяляне вёсак Кнышэвічы і Слоя падтрымаюць Аддзел асветы і ўласнымі сіламі дапамогуць у пабудове школы для сваіх дзяцей.

„Ніва" і не сябры

Рэдакцыя «Нівы» атрымала першае пісьмо ад студэнта кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага Універсітэта — Янкі Галубоўскага.

Янка Галубоўскі — наш карэспандэнт і сябра — часта пісаў у «Ніву», калі быў яшчэ ў сваёй вёсцы Ляўкова, Гайнаўскага павета.

І з «Нівай» ён падзяліўся сваімі першымі ўражаннямі, калі знайшоўся ў Варшаве. Ён зараз студэнт беларускай філалогіі на Варшаўскім універсітэце. Яго пісьмо ў рэдакцыю напоўнена радасцю: — «Дарагая рэдакцыя! Хачу паведаміць Цябе, што я прыняты на першы год беларускай філалогіі і вельмі задаволены з гэтага» — піша Янка.

Рэдакцыя цешыцца з гэтага першага пісьма студэнта беларускай філалогіі і ўпэўнена, што беларускія студэнты будуць падтрымліваць пастаянную цесную сувязь з рэдакцыяй «Нівы».

А Янцы Галубоўскаму і ўсім яго сяброўкам і сябрам жадаем шмат поспехаў у вучобе.

Чаму няма вешалак?

Нядаўна купіў я сабе ў магазіне касцюм. Вядома, касцюм гэта такая рэч, якую не так ужо часта купляецца. Таму кожны чалавек дбае каб трымаць яго як найлепшай пашанасці, і каб ён як найдаўжэй прыгожа выглядаў.

Вось таму я пастанавіў купіць вешалку, на якой думаў павесіць гэты касцюм. Аднак нічога з гэтага не атрымалася.

Абыйшоў я ўсе крамы і магазіны ў Бельску, цэлы дзень страціў у пошуках, а вешалкі ўсё-ж такі не знайшоў.

— Ну, што-ж — падумаў я, — мабыць на Беласточчыне яшчэ дагэтуль не пабудавалі фабрыкі ў якой маглі-б вырабляць вешалкі. А шкада!

СЦЯПАН БАРАНОЎСКІ
Бельск

Як доўга

Мінула ўжо 3 гады ад таго часу калі пачалі папраўляць даезд з Плёскаў Бельскага павета, да шасэ аддеглай 2 кіламетры ад вёскі. Аднак дарога гэтая і ў далейшым з'яўляецца вельмі дрэннай а ў час непагоды становіцца папросту непраходнай. На ёй грузнуць вазы, мучацца коні, а Прэзідыум ГРН у Плёсках глядзіць на гэта праз пальцы.

М. В.
Плёскі.

У Беластоку адраза стала 3-х гадовага Настаўніцкага студыюм, ён браў 300 дзецей... Дагэтуль Настаўніцкае студыюм мела аддзелы польскай філалогіі, матэматыкі і фізыкі, у гэтым годзе адкрыла аддзел Беларускай філалогіі.

На Беларускую філалогію паступіла звыш 30-ці настаўнікаў з Беластоцкага ваяводства.

На здымку: Студэнты на першых занятках.

Фото — Рыбінскі

Як доўга гэты воз будзе стаяў бяздзейна

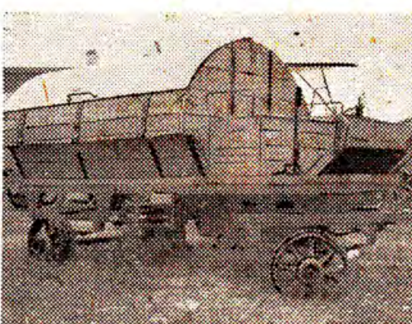

Яшчэ дагэтуль шмат дзе марнуецца дзяржаўная маёмасць, а марнатраўцаў, якія да гэтага дапускаюць, зусім не прыцягваецца да адказнасці. Няхай аб гэтым сведчыць змешчаны здымак.

У 1953 г. ГС Мілейчыцы, Семятыцкі павет, купіла воз прызначаны спецыяльна вазіць мяса. Колькі пакладзена намаганняў, колькі клопату, пакуль удалося яго атрымаць. Воз гэты каштаваў 15 тысяч злоты — сума немалая. І вось, ад 1953 года стаіць бяздзейна на панадворку ГРН, паіржавеў і навокал зарос травой.

Чаму ён стаіць бяздзейна? А таму, што няма ў ім рэяк. На цэлы воз грошы знайшліся, а на рэйкі нехапіла. Ці-ж гэта не смех? Жыхары Мілейчыц маюць прапанову, каб тых, якія бескарысна растрацілі столькі дзяржаўных грошай, паўпіхаць у буду воза і адставіць у пракуратуру ў Семятычах. Няхай там растлумачацца, хто дазволіў ім марнаваць грамадскую маёмасць.

Рэдакцыя наша падтрымлівае гэту прапанову.

Тэкст і фото
А. ОМІЛЬЯНОВІЧ

Ці так павінен выглядаць „Дом культуры"

Гэта, што бачым на здымку, дарагі чытач, не з'яўляецца ніякай руінай прызначанай на разборку — гэта Дом культуры ў Крынках, Сакольскі павет. Павыбіваты шыбы, паламаны вакопныя рамы, паабдзіраны сцены, рэшткі тынку на падлозе, неймаверны бруд — хіба найлепш сведчыць пра апякунаў гэтаго «Дома культуры». А гэтым апякунам з'яўляецца Грамадская рада.

У гэтай руіне, у якой некалі так шумна быў адкрыты Дом культуры, зараз адбываюцца такія падзеі, якія вельмі мала маюць супольнага з культурай. (Адбываюцца забавы, якія часта канчаюцца пабоямі). Коратка кажучы «Хатка культуры», відавочна паводле меркаванняў Грамадскай рады, знайшла адпаведнае прызначэнне.

А мо'-б так Прэзідыум Грамадскай рады ў Крынках задумаўся над лёсам падпарадкаванага сабе аб'екту і прызначыў яго для тых мэт, якім ён заклікан служыць — гэта значыць КУЛЬТУРЫ!

Тэкст і здымкі — А. О.

Як мы ужо паведамлялі сярод чытачоў якія зламылі падпіскі на «Ніву» за IV квартал г. года — 28 кастрычніка быў разыграны ў Бельску 1 матацыкл.

На здымку: Аліна Федаровіч — вучаніца IX класа Беларускага ліцэя з выйграным матацыклам.

(фото — Рыбінскі)

Беларускі каляндар у Польшчы

Галоўнае Праўленне Беларускага грамадска - культурнага таварыства мае намер выдаць для шырокага карыстання беларускі каляндар (у выглядзе кніжкі).

У сувязі з гэтым яно звяртаецца з просьбай да ўсіх, хто зацікаўлены ў гэтым, прысылаць свае заўвагі і пажаданні адносна выгляду і зместу будучага першага беларускага каляндара ў Польшчы.

Нашае шчырае жаданне, каб як найбольш нашых сяброў прыняло актыўны ўдзел у гэтай справе і сваімі парадамі дапамагло Галоўнаму Праўленню выдаць добры, цікавы беларускі каляндар, які б з'явіўся карысным дапаможнікам у працы яго чытачоў.

(вл)

Справа, якую трэба вырашыць

Ніхто не скажа, што ў Беластоцкім павеце не жывуць беларусы. Ды й палякі цікавяцца беларускай мовай і культурай.

А вось у павятовай бібліятэцы ў Беластоку і ў грамадскіх бібліятэках Беластоцкага павета няма беларускіх кніжак.

Чаму? Загадчык павятовай бібліятэкі ў Беластоку тлумачыць гэта тым, што няма запатрабаванняў. А хто-ж як не загадчык, перш за ўсё павінен цікавіцца распаўсюджваннем кніжкі сярод народных мас. Людзі могуць і не ведаць, што ёсць магчымасць пачытаць беларускую кніжку.

Трэба іх зацікавіць і стварыць усебаковую магчымасць для гэтага.

У павятовых і грамадскіх бібліятэках Беластоцкага павета абавязкова павінны быць беларускія кніжкі.

Лёгка можаш здабыць прафесію муляра

Для шырока разгорнутага вясковага будаўніцтва патрэбны спецыялісты, асабліва муляры.

У сувязі з гэтым Ваяводскае Аб'еднанне вясковага будаўніцтва ў Беластоку ад 15 лістапада арганізуе ў Аўгустове сямімесячну мулярскую школу. Адзіная умова прыняцця у мулярскую школу — гэта мець закончаных 17 год жыцця.

Кандыдатаў бясплатна забяспечваецца кватэрай, харчаваннем, добрым адзеннем, зімовым абуткам і стыпендыяй.

Пасля заканчэння школы выпускнікі забяспечваюцца добра платнай працай у вясковым будаўніцтве.

Заявы аб прыём накіроўваць па адрасу: ВЗБВ, г. Беласток, вул. Батанічная 9, або: ВЗБВ — Будаўнічае Праўленне ў Аўгустове.

„Ашчаднасць аплочваецца"

Пад гэтакім загалоўкам адкрыта ў Беластоцкім ваяводстве новы конкурс ПКО, які будзе працягвацца ад лістапада г. года да сакавіка 1957 года.

Удзельнікаў конкурсу чакаюць такія ўзнагароды, як:

4 талоны на матацыклы ВФМ

камплект кухоннай мэблі

радыёпрыёмнік «Мазур»

ручны гадзіннік «Пабеда»

фотаапарат

веласіпед

скураны партфель і некалькі дзесяткаў іншых каштоўных узнагарод.

У конкурсе можа прыняць удзел кожны, хто будзе выплачваць не менш 100 зл. у месяц, не вымаючы іх хутчэй ніж пасля заканчэння конкурсу г. зн. да дня 31 сакавіка 1957 года.

Лёсаванне ўзнагарод адбудзецца 15 снежня г. г. і 20 красавіка 1957 года.

Бяручы ўдзел у конкурсе будзеце мець падвойную карысць: 1) сэканоміце прынамсі 500 зл. 2) будзеце мець магчымасць браць удзел у двухразовым лёсаванні ўзнагарод.

(Р)

Увага, дзіравы мост!

Едучы з Трасцянкі ў Жыўкава трэба пераехаць цераз невялікую рэчку. На гэтай рэчцы знаходзіцца мост. Прыйшлося мне нядаўна ехаць праз яго. Тады я нямала «наеўся» страху, бо ў адным месцы перагнілі бэлькі і калі едзеш, то адзін канец мосту ідзе ўгору, а другі ўніз. Конь не хоча цераз яго ісці.

Многа гаспадароў па гэтай дарозе і цераз гэты мост ездзіць у Заблудава. Калісь гэты мост можа стацца прычынай якога-небудзь няшчаснага выпадку. Але гэта зусім не хвалюе Прэзідыум ГРН у Трасцянцы. Мусіць таварышы з Прэзідыума тады зацікавяцца, калі хто з іх сам упадзе з гэтага мосту ў рэчку.

СЦЯПАН БАРАНОЎСКІ

Ах ты, дуй, ах ты, дуй.

(Жартоўная)
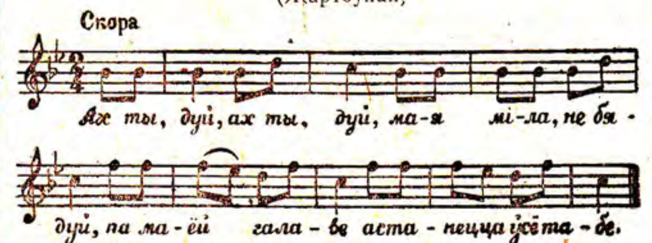
Ах ты, дуй, ах ты, дуй.
Мая міла, не бядуй,
Па маёй галаве
Астанецца ўсё табе.

Ах ты, дуй, ах ты, дуй,
Мая міла, не бядуй, —
І таўкач, і малён,
І старожка, і прыгон.

Ах ты, дуй, ах ты, дуй,
Мая міла, не бядуй,
Астанецца ўсё табе, —
І сарочка з мяне.

Ах ты, дуй, ах ты, дуй,
Мая міла, не бядуй, —
І хамут, і дуга,
І я табе не слуга.

Ах ты, дуй, ах ты, дуй,
Мая міла, не бядуй,
Не бядуй, не бядуй,
Мая міла, не бядуй.

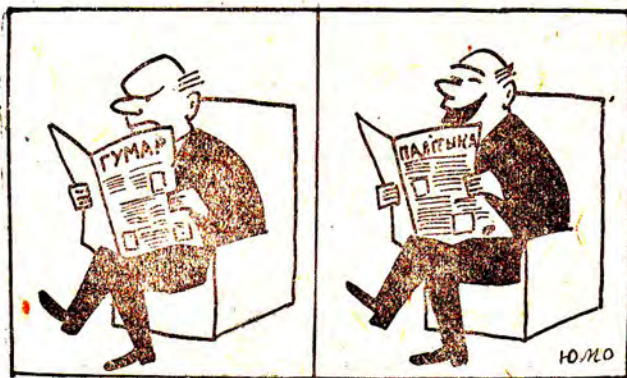

БЕЗ НАДПІСУ.

НОВЫ ЧАС

Максім Горкі пісаў: «Свабодная праца — радасць, праца з прымусу — няволя.

Наша сённяшняя праца стаецца свабоднай, свядомай і ў гэтым наша радасць.

Адно толькі кепска, не кожны ў нас разумее свабоду як належыць. Свабода і дэмакрацыя, — гэта не значыць, што другія будуць працаваць, а я буду ляжаць на печы і грэць бакі. Свабода, дэмакрацыя і незалежнасць не значыць, што адзін народ будзе пагарджаць іншымі народамі.

Хто жыве ў сваёй хаце ў нязгодзе з суседзямі, той дрэнна жыве. Таму свабоду неабходна шанаваць, і разумець, што шануючы іншых мы гэтым самым для сябе здабываем пашану.

Калі дэмакрацыя і свабода сталі так нечаканымі, што ў некаторых у галаве закружылася, дык мы ім павінны прыпомніць народную прымаўку «круціце, ды не перакручвайце».

Наогул, паміж намі кажучы, ніхто так не цешыцца як я, з перамены нашага жыцця.

Па-першае, змагу цяпер цягаць за вушы свайго Ваньку, які вучыцца дрэнна, а калі раней я пачынаў яго сароміць за гэта, ён заўсёды пагражаў мне тэрорам.

Па-другое. Купляю я яшчэ дзве каровы і не баюся, што з мяне зробяць кулака. Дзяржава плаціць цяпер за малако замест 90 грошай па 2 злоты. За зробленыя грошы куплю сельгас машыны і так сваю гаспадарку пастаўлю, што старшыня грамадскай рады патыліцу пачухае.

Цяпер, хто перад дзяржавай у парадку будзе, таму пашана і паважанне.

Дзядзька Лявонь

КАНДРАТ КРАПІВА

ЯЗЫЧОК

Вось дык ладзіць!
Вось дык гладзіць!
Вось дык ліжа!
Ніжай! Ніжай!
Яшчэ вазьмі
Вось тут лізні
Разоў ля ста,
Каля хваста.
Вось так! Вось так!
Дальбог мастак!
Што ні скажа —
Маслам мажа
З плеч да лытак.
Вось дык крытык!
Вось-бы гэты язычок
У прыбіральню на цвічок!

Ну як не выпіць?

Я часцяком яго ў карчме,
Бывала, спатыкаў пад мухай.
«Ну, што ты, браце, ачумеў?
Пакінь ты піць, прашу, паслухай!»
І чуў адказ: «Ну як не піць?
Вакол няпраўда, здзекі, гора,
Як бедны люд яшчэ цярпіць!
А я гатоў-бы выпіць мора».
Прайшлі бурлівыя гады,
Уціхла бура-навальніца,
І ніва жытам маладым
Пад вольным ветрам каласіцца.
І вось спаткаліся мы зноў
Пасля васьмі гадоў разлукі.
Сядзіць ён з чаркаю ў піўной,
І ўжо ў яго трасуцца рукі.
«А, сябар! Ты? І нават п'ян?
Ты зноў, напэўна, п'еш, як воду?»
«Ну як не выпіць, кажа, за слабоду?
Гатоў я выпіць цэлы акіян».

ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

СВЕДКА

У нядзелю ранюсенька заходзіць да мяне Панасюк. Тое ды сёе, а потым кажа: «У тую суботу, каб быў ты ў воласці ў сведкі на суд». — «Як у сведкі, дык у сведкі. Хоць я нічым нічога, казаў той, ніколі нікому».

Прыходжу — сядзяць. Я зірк — і ён тут, наш Бартак храмы.

Пытаюць суддзі: «А ты што знаеш аб гэтым дзеле?»

«Чаму, кажа, я не знаю? Ведама, усё, казаў той, знаю».

«Ну дык, кажы».

«Як казаць, кажу, дык і скажу ўсё. Так і так, кажу, у мяне, кажу, Каруська (гэта жонка мая) надта, гадзіна рана ўстае. Так пасля Пятра, якраз пасля нядзелі, чуць зорачка занялася, яшчэ нават і дзяркач на балоце ні разу не дзёрнуў, калі яна прыходзе да мяне і будзіць: «Юзук, Юзук!» — Ці ты, кажу, здурэла, ці што якое? Гэта-ж, кажу, нядзеля. «Гэта, — яна кажа, — учора была нядзеля» Я схамянуўся: праўда ўчора! Як так, дык так. «Ідзі-ж ты, — кажа, — касіць на Лабок», каб ваша ведалі, — дык чыста лабок. Як пойдзеш касіць, дык сцімбіркі толькі дзылінкаюць ля касы ды казельчыкі скачуць, а сена толькі, скольки валасоў вунь на галаве ў пана суддзі (адзін лысы быў)...

«Ну ну, — той кажа, — да дзела гавары! Ці відзеў?»

«Відзеў, кажу чаму не відзець? Світлюсенька стала, покі расчухаўся. — Вот расчухаўся, пайшоў пад свірон — узяць-бы касу, а касы няма; сюды — нямаш, туды — нямаш! Ніяк не спомню, гдзе дзеў. Аж я гэта, як рэзаў барана яшчэ з восені, ды ўткнуў у сцяну, дык яе там ці іржа пабіла, ці мышы вышчарбілі. Давай я яе кляпаць, а яна — давай крышыцца. Кляпаў - кляпаў, кляпаў-кляпаў... Віджу — нічога не будзе, пара палуднаваць. Папалуднаваў, праўда — Каруська кіслага малака дала крышку, а ў нас перадойка гэты год была казалі, палявала, а цяліцца — не цялілася. Пад'еўшы трошкі, думаю: Падбягу да Барткі храмога, — вот і ён тут. не дасць салгаць, — пазычу касу. Пакуль тое ды сёе, туды ды сюды, калі і сонечка стала хавацца. Прыляцеў да Барткі храмога (а ён сусед), калі яго няма. Косіць, кажуць, тыкі-ж на Лабку (і ў яго такія-ж сцімбіркі); калі я слова сказаць, і Бартак тыц у хату, — і зараз пацямнела. Мы сабе аб тым ды аб сім, а пасля таго я пайшоў да хаты вячэраць. Як дзісь помню, еў заціркў з малаком. Дык чаму-ж я не знаю? Усё знаю».

«А відзеў ты (пытаюць суддзі), як Пятрук Сушка Бартку біў?»

«Калі?» — пытаю.

«Да тагды, як тое было?»

«Не ведаю», — кажу.

«Які-ж ты сведка?»

«Але, кажу, які-ж я сведка?»

І пайшоў дахаты.

А праўда, па дарозе зайшоў да Барткі. А больш, дальбо нічога не ведаю.

РЭБУС

Склаў: ЮМо

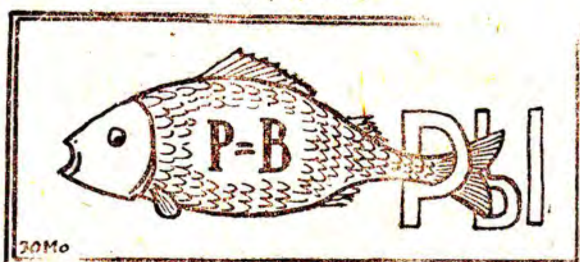

Сярод чытачоў, якія развяжуць і прышлюць адказ да 25 XI г. г. на гэты рэбус, будзе разыграна 10 кніжных узнагарод.

АДКАЗ
НА АДГАДАНКУ ЗМЕШЧАНУЮ У 33 НУМАРЫ «НІВЫ».

Прафесіі: 1. Токар, 2. Сялянін, 3. Работнік, 4. Журналіст, 5. Настаўнік, 6 Палкоўнік, 7. Доктар.

Правільныя развязкі прыслалі:
Ю. Ахрымюк — Белавежа, В. Гарута — Плёскі, П. Самусь — м. Нараўка, В Макаль — Скупава, В Плева — Гайнаўка, С Мартынюк — Баброўка, Н. Мацюка — Гайнаўка, М. Елінскі — Гожуў, Я Данілюк — Кнаразы, Я Барадзіч — Кнышэвічы, М. С. — Беласток, М Хілімонюк — Махнатэ, М. Лашэўскі — Беласток, А. Мішчук — Войшкі, В Савіцкая — Гарадок, З. Багацэвіч — Бельск, Е Дарожко — Крушыняны, Н. Цыванюк — Беласток, М. Маліноўскі — Міхалова, В Леўчук — Рутка, Я. Саўка — Шчэцінак, П. Леанюк — Бельск, А Андраюк — Бельск, Л Асцянюк — Відава, Н Еўдасюк — Прагалі, В Макаль — Скупава, Ю Сяроцкі — Дубічы-Асочны, В Сяроцкая — Дубічы - Асочны, С. Северын — Беласток, К. Грыгарук — Чыжы, Я Макаль — Скупава, Я. Кучко — Ляўкова-Старое, У Данілюк — Малінікі.

Кніжныя ўзнагароды выйгралі: М Елінскі — Гожуў М Хілімонюк — Махнатэ, А. Мішчук — Войшкі Н. Цыванюк — Беласток, В Леўчук — Рутка, Я Саўка — Шчэцінак, П. Леанюк — Бельск, Ю Сяроцкі — Дубічы-Асочны, С. Северын — Беласток, Я Макаль — Скупава.

Узнагароды будуць высланы поштай

ПРЫКАЗКІ і ПРЫМАЎКІ

Было на кароўку, будзе і на вероўку.

Як быка не кармі, то ўсё малака не дасць.

Цэляў у варону, а папаў у карову.

Хто хоча, той можа.

СОН АГАФОНА АБРОТКІ

Лёг Аброткa, яму сніцца
Пачалася зіма быццам.
Ускружыўся снег над брукам
Сцелецца іскрыстым пухам.

Снег пакрыў дарогі. З хатаў
Сыплюцца на двор рэбяты.
На зімовыя гулянкі —
Лыжы ў рух, пайшлі і санкі.

На каньках Абротка быццам
Стралою па лёдзе мчыцца.
Серабром снег скрыцца
ў сонцу...
І прачнуўся Агафончык.

У вакно падбегшы рады.
Глядзіць — усюды снег нападаў.
Кажа: — Вось якая штука,
Сон бывае дасць як у руку.

Галоўны рэдактар ГЕОРГІ ВАЛКАВЫЦКІ

Орган Беларускага грамадска - культурнага таварыства ў Польшчы Адрас рэдакцыі: гор Беласток, вул. Маніфесту Ліпцовага 25, тэл 25-89 Умовы падпіскі на 6 месяцаў — 15 зл 60 гр. на 3 месяцы — 7 зл 80 гр. Падпіску прымаюць усе паштовыя ўстановы, пісьманосцы Konto NBP I Oddz. Miejski Nr 102-7-161 w Białymstoku Prenumeratę za zleceniem wysyłki zagranicę przyjmuje PKWZ „Ruch" Warszawa, Aleje Jerozolimskie 119, tel 8-05-05, konto PKO 1-6-100024 Warszawa. Cena prenumeraty zagranicę: kwartalnie 10.15, półrocznie 20.30, rocznie 40.60. Паліграфічнае прадпрыемства ў Беластоку Т-7-1914